

**Հայաստանի հանրային ֆինանսների համակարգի
բաղադրիչների 2017-2019 թվականների մոնիտորինգ**

Սույն զեկույցի պատրաստումը և տպագրությունը հնարավոր է դարձել Բաց հասարակության հիմնադրամներ-Հայաստան կազմակերպության օժանդակության շնորհիվ (դրամաշնորհ N19456): Չեկույցում տեղ գտած տեսակետները և վերլուծությունները արտահայտում են հեղինակի կարծիքը և կարող են չհամընկնել Բաց հասարակության հիմնադրամներ-Հայաստան կազմակերպության տեսակետների և դիրքորոշումների հետ:

Ծրագրի աշխատակազմ
Վարուժան Հոկտանյան
Ծրագրի ղեկավար

Սարգիս Նասիրյան
Հանրային ֆինանսների գծով փորձագետ

Հովհաննես Գալստյան
Ծրագրի մասնագետ

Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն
Հայաստան, Երևան 0002,
Սարյան 12 Հեռ.՝ (+374 10) 569589, 569689
Էլ. փոստ՝ info@transparency.am
www.transparency.am

Բովանդակություն

Ներածություն.....	4
Մոնիտորինգի մեթոդաբանությունը.....	6
Մոնիտորինգի եվ վերլուծության արդյունքները.....	7
Պետական բյուջեի կատարման արդյունավետություն. Ծրագրային բյուջետավորման մեթոդաբանություն	7
Պետական բյուջեի կատարման արդյունավետություն. Գեներալագայուն բյուջե.....	11
Պետական բյուջեի վերաբերյալ իրազեկվածություն (քաղաքացու բյուջե).....	11
Ազգային ժողովի կողմից պետական բյուջեի նկատմամբ վերահսկողության արդյունավետություն	14
Արտաքին աուդիտ. ISSAI (Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի միջազգային ստանդարտներ) ստանդարտների կիրառում պրակտիկայում.....	16
Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի 4.1.1 կետի (Ֆինանսական կառավարման և հսկողության համակարգի (ՖԿՀ) ներդրում) այն միջոցառումները, որոնք նախատեսված էր իրականացնել 2016-2018 թվականներին.....	18
Եզրակացություն և առաջարկություններ	19
Հավելված 1. Քաղաքացու բյուջե.....	22
Հավելված 2. Բյուջետային գրասենյակ	24
Հավելված 3. Արտաքին աուդիտ: Հաշվեքննիչ պալատ.....	28
Հավելված 4. Առողջապահական և սոցիալական պաշտպանության ոլորտներում պետական բյուջեի 2013-2017 թթ.-ի որոշ ծրագրերի ոչ ֆինանսական ցուցանիշների դինամիկայի մոնիտորինգ	32

Ներածություն

2018 թվականի հունվարի 8-ից մինչև 2019 թվականի փետրվարի 28-ը «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» (ԹԻՀԿ) հասարակական կազմակերպությունը Բաց հասարակություն հիմնադրամներ – Հայաստանի աջակցությամբ իրականացրել է Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի մի շարք միջոցառումների, ինչպես նաև Եվրամիություն (ԵՄ) - Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրով 2017-2018 թվականների համար նախատեսված՝ ԵՄ-ի կողմից ՀՀ-ին ֆինանսական օգնության տրամադրման նախապայմաններ հանդիսացող հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի ցուցանիշների մոնիտորինգ:

Սույն մոնիտորինգը հիմնվում է այն գաղափարի վրա, որ, շնորհիվ ծրագրային բյուջետավորման, պետական բյուջեի կատարման նկատմամբ օրենսդրական հսկողության, ներքին վերահսկողության, արտաքին, անկախ հաշվեքննության և հանրության համար այդ բյուջեի թափանցիկության, կունենանք հանրության և պետության նպատակներին ծառայող և միջոցներն ավելի արդյունավետ օգտագործող պետական բյուջե: Ինչպես նախկին նմանատիպ մոնիտորինգային ծրագրերի դեպքում էր, այս ծրագրի ընդհանուր նպատակը նույնպես երկրի քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական ոլորտներում լավ կառավարման խթանման մեջ ներդրում ունենալն էր: Այդ նպատակին հասնելու համար լուծվել են հետևյալ խնդիրները.

- Հայաստանում ծրագրային բյուջետավորման ներմուծման գործընթացում ի հայտ եկած թերությունների և բացթողումների վերհանումը:
- Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի ընտրված միջոցառումների իրականացման գնահատումը:
- Ծրագրային բյուջետավորման և հանրային ֆինանսների կառավարման ոլորտներում կոռուպցիոն ռիսկերի և սխալ կառավարման իրավիճակների վերհանումը և դրանց չեզոքացմանն ուղղված առաջարկությունների մշակումը:
- Վերը նշված առաջարկությունների ջատագովումը:

Սույն հրապարակման մեջ ներկայացված են 2017-2018 թթ.-ի ընթացքում իրականացված միջոցառումների և ստացված ցուցանիշների (տե՛ս ստորև) մոնիտորինգի արդյունքները: Ծրագրի իրականացման խումբը նախ պարզել է, թե արդյոք իրականացվել են 2017-2018 թթ.-ի համար նախատեսված միջոցառումները (Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի դեպքում) կամ ստացվել են անհրաժեշտ ցուցանիշները (ԵՄ-Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրի հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի ցուցանիշների դեպքում), որից հետո, դրական պատասխանի դեպքում, վերլուծել է ստացված արդյունքի բովանդակությունը:

Որպես մոնիտորինգի առարկաներ ընտրվել են.

ա/ ԵՄ-Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրի հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի ցուցանիշները: Դրանք են.

1. Պետական բյուջեի կատարման արդյունավետություն. Ծրագրային բյուջետավորման մեթոդաբանություն
2. Պետական բյուջեի կատարման արդյունավետություն. Գենդերազգային բյուջե
3. Պետական բյուջեի վերաբերյալ իրազեկվածություն (քաղաքացու բյուջե)
4. Ազգային ժողովի կողմից պետական բյուջեի նկատմամբ վերահսկողության արդյունավետություն
5. Արտաքին աուդիտ. ISSAI (Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի միջազգային ստանդարտներ) ստանդարտների կիրառում պրակտիկայում:

բ/ Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի 4.1.1 կետի (Ֆինանսական կառավարման և հսկողության համակարգի (ՖԿՀ) ներդրում) այն միջոցառումները, որոնց իրականացման ժամկետներն են 2016-2018 թվականները: Այդ միջոցառումներն են.

1. ՖԿՀ համակարգի ներդրման համար անհրաժեշտ մեթոդաբանության մշակում և ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված հանրային հատվածի առնվազն երկու կազմակերպություններում պիլոտավորում (2016-2017 թթ.)
2. Մշակված և պիլոտավորված մեթոդաբանության արդյունքում ՖԿՀ հայեցակարգի և օրենքի նախագծերի վերանայում և հստակեցում (2018 թ.)
3. ՖԿՀ հայեցակարգի և ՖԿՀ մասին օրենքի նախագծի հաստատում ֆինանսների նախարարության կողմից (2018 թ.):

ԵՄ-Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրի հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի ցուցանիշներից 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ ցուցանիշներն ուղղակիորեն կապված են Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի ուղղությունների կամ դրանց առանձին ոլորտների/բաղադրիչների հետ: Մասնավորապես, ցուցանիշ 3-ը կապված է գործողությունների ծրագրի 1.4 (Բյուջեում ներառված տեղեկատվության համակողմանիություն հանրության համար), ցուցանիշ 4-ը՝ գործողությունների ծրագրի 10-րդ ուղղության (Արտաքին վերահսկողություն և օրենսդրական հսկողություն), իսկ ցուցանիշ 5-ը՝ այդ նույն 10-րդ ուղղության 10.2 (Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի անկախություն և կառավարության տարեկան ֆինանսական հաշվետվությունների արտաքին աուդիտ) բաղադրիչների հետ:

Մոնիտորինգի մեթոդաբանությունը

Այս ծրագրում նույնպես կիրառվել էր համապատասխանության մոնիտորինգ (compliance monitoring), որի հիմնական նպատակն էր վեր հանել, թե որքանով են ընտրված ցուցանիշների փաստացի արժեքները շեղված պլանավորված ցուցանիշների արժեքներից: Մասնավորապես, ուսումնասիրվել է թե ա/ որքանով էին, նախքան 2019 թ.-ի պետական բյուջեով լիովին ծրագրային բյուջետավորմանն անցնելը, կատարվել նախորդ տարիների պետական բյուջեների ծրագրերի ոչ ֆինանսական ցուցանիշները,¹ բ/ որքանով էին կատարվել ԵՄ-Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրի հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի ցուցանիշները, գ/ որքանով էին իրականացվել Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի մոնիտորինգի համար ընտրված միջոցառումները: Բացի այդ, գնահատվել էր, թե որքանով էին վերը նշված ցուցանիշները և միջոցառումները իրատեսական ու արդյունավետ, և ինչ չափով էին դրանք ծառայում ընտրված բնագավառներում վարվող պետական քաղաքականությանը և այդ բնագավառներում հանրության պահանջներին:

Մոնիտորինգի արդյունքում հավաքված տվյալները ներառում էին.

- Բյուջետային ընտրված ծրագրերի ոչ ֆինանսական ցուցանիշները,²
- Տարբեր տեսակի տեղեկատվություն (զեկույցներ, պաշտոնական փաստաթղթեր, գնահատումներ, կայքերում տեղադրված նյութեր) ԵՄ-Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրի հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի ցուցանիշների վերաբերյալ, և
- Նույնը Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի մոնիտորինգի համար ընտրված միջոցառումների վերաբերյալ:

¹ Այդպիսի մոնիտորինգը ցույց տվեց, թե որքանով էին համապատասխան պետական մարմինները պատրաստ լիովին անցնելու ծրագրային բյուջետավորման 2019 թ.-ի պետական բյուջեն կազմելիս:

² 2019 թ.-ի պետական բյուջեի ընտրված ծրագրերի ոչ ֆինանսական ցուցանիշներն ընտրվել էին միայն գնահատման համար, իսկ մինչև այդ պետական բյուջեների ընտրված ծրագրերի դեպքում (տե՛ս ստորև) այդ ծրագրերի և՛ փաստացի, և՛ կատարողական ցուցանիշները՝ դրանք համեմատելու նպատակով:

Մոնիտորինգի և վերլուծության արդյունքները

Պետական բյուջեի կատարման արդյունավետություն. Ծրագրային բյուջետավորման մեթոդաբանություն

Այս ցուցանիշի 2017 թ.-ի թիրախային արդյունքը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «Ծրագրային բյուջետավորման վերջնական մեթոդաբանությունը հաստատված է ֆինանսների նախարարի հրամանով և այն ամբողջովին կկիրարկվի սկսած 2018թ` 2019թ պետական բյուջեի նախապատրաստման գործընթացի շրջանակներում»: 2018 թ.-ի համար թիրախային արդյունքը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «ՀՀ Ազգային ժողովին ներկայացված 2019թ պետական բյուջեի նախագիծը ներառում է ծրագրերի ամբողջական համակարգ, որոնք սահմանվում են ծրագրային բյուջետավորման նոր դասակարգմամբ և դրանց առնչվող արդյունքների համապատասխան չափելի կատարողական ցուցանիշներով»:

Մոնիտորինգի արդյունքում պարզվեց, որ 2017 թ.-ի թիրախային արդյունքը ստացվել է: ՀՀ ֆինանսների նախարարի 2017 թ.-ի հունիսի 23-ի N311-Ա հրամանով հաստատվեցին ՀՀ ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ամբողջական ներդրման ռազմավարության շրջանակներում մեթոդական ուղեցույցները:³ Դրանք են.

1. Ծրագրային բյուջետավորման ձևաչափով ծրագրերի և միջոցառումների սահմանման ուղեցույցը
2. Ծրագրային բյուջետավորման ձևաչափով ծրագրերի և միջոցառումների համար արդյունքային ցուցանիշների սահմանման ուղեցույցը
3. ՀՀ ԱԺ, ՀՀ կառավարության և ՀՀ պետական մարմինների կողմից ծրագրային բյուջետավորման ձևաչափով պաշտոնապես հաստատվող և հրապարակվող բյուջետային փաստաթղթերի ձևաչափերը և դրանցում տեղեկատվության ներկայացման պահանջների ուղեցույցը
4. ՀՀ 2019-2021 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի և ՀՀ 2019 թվականի պետական բյուջեի նախագծերի մշակման շրջանակներում պետական մարմինների բյուջետային հայտեր կազմելու և դրանք ՀՀ ֆինանսների նախարարություն ներկայացնելու ուղեցույցը
5. Բյուջետային ծրագրերի ծախսակազմման ուղեցույցը

³ http://www.minfin.am/website/images/website/iravakan_akter/hramanner/byuietayin/Hraman.pdf

6. Ոլորտային ռազմավարությունների մշակման (ծրագրային բյուջետավորման պահանջների համատեքստ) ուղեցույցը:

Ինչ վերաբերում է 2018 թ.-ի թիրախային արդյունքին, ապա այն նույնպես ստացվեց: Դա պարզ դարձավ, երբ կառավարությունը ՀՀ Ազգային ժողով (ԱԺ) ներկայացրեց 2019 թ.-ի պետական բյուջեի նախագիծը, որը ձևական առումով ծրագրային էր: Նախագծի ընդունումից հետո (այն ընդունվեց 2018 թ.-ի նոյեմբերի 22-ին) ԹԻՀԿ-ն իրականացրեց 2018 թ.-ի թիրախային արդյունքի իրական կատարման վերլուծություն:⁴

Մինևույն ժամանակ, նախքան այդ վերլուծությունը, իրականացվեց 2013-2017 թթ.-ի պետական բյուջեների առողջապահության և սոցիալական պաշտպանության մի քանի ծրագրերի ոչ ֆինանսական ցուցանիշների մոնիտորինգ և վերլուծություն: Վերլուծության նպատակն էր պարզել, թե որքանով էին այդ ցուցանիշները համահունչ այդ ծրագրերի համար սահմանված քաղաքականությանը, վեր հանել այդ ցուցանիշների պլանավորված և փաստացի արժեքների միջև շեղումները և վերլուծել այդ շեղումների հնարավոր պատճառները: **Հավելված 4-ում** բերված են մոնիտորինգի արդյունքները և դրանց վերլուծությունը:

2018 թ.-ի թիրախային արդյունքի իրական կատարումը պարզելու նպատակով վերլուծության ենթարկվեցին 2019 թ.-ի պետական բյուջեի (որն, ինչպես արդեն նշվեց, առնվազն ձևական առումով պատրաստված էր ծրագրային ֆորմատով) ՀՀ արդարադատության նախարարությանը հատկացված բյուջեի արդյունքային ցուցանիշները: 2019 թ.-ի փետրվարի 26-ին ԹԻՀԿ-ը ներկայացրեց վերլուծության արդյունքները պետական մարմինների համապատասխան ներկայացուցիչներին և փորձագիտական հանրությանը, որին հետևեց այդ արդյունքների քննարկումը: Միջոցառման մասին տե՛ս <https://transparency.am/hy/news/view/2657> հղումը, որում տեղադրված է նաև արդյունքների վերլուծության ներկայացումը (**ՀՀ արդարադատության (003)**):

Վերլուծությունը վեր հանեց մի շարք լուրջ թերություններ: Մասնավորապես.

- Անհասկանալի էր որոշ միջոցառումների նկարագրությունը: Օրինակ, ըստ «Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցում» ծրագրի (դասիչ՝ 1052) «Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման ծառայությունների տրամադրում» (դասիչ՝ 11001) միջոցառման նկարագրության՝ այն իրենից ներկայացնում է քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման համար համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում: Դա ոչինչ չի ասում նշված միջոցառման բովանդակության մասին և վեր չի հանում այդ ծառայության բովանդակությունը:

⁴ Սույն մոնիտորինգային ծրագրի հայտը, որը նախապատրաստվել էր 2017 թ.-ի սեպտեմբեր-հոկտեմբեր ամիսներին, նախատեսում էր, որ 2018 թ.-ի թիրախային արդյունքի (եթե այն ստացվի) նախնական վերլուծությունը կկատարվի 2018 թ.-ի հոկտեմբերի ընթացքում՝ հիմնվելով կառավարության կողմից ԱԺ ներկայացված 2019 թ.-ի պետական բյուջեի վրա: Սակայն, 2018 թ.-ի աշնանը տեղի ունեցած քաղաքական իրադարձությունների ժամանակ քաղաքական շահարկումների մեջ ներթափանցելուց խուսափելու նպատակով որոշվեց վերանայել վերը նշված մոտեցումը և վերլուծության ենթարկել ոչ թե բյուջեի նախագիծը, այլ հենց ընդունված բյուջեն, ընդ որում, իրականացնել այն նույն թվականի դեկտեմբերի 9-ի արտահերթ խորհրդարանական ընտրություններից հետո: Դրա արդյունքում ծրագրի իրականացման ժամկետը երկարացվեց մինչև 2019 թ.-ի փետրվարի 28-ը:

- Բացակայում էին որոշ արդյունքային չափորոշիչների թվային արժեքները: Օրինակ, նույն «Զաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման ծառայությունների տրամադրում» միջոցառման «Վկայականների և տեղեկացման ավտոմատացման մակարդակը» չափորոշիչի համար բացակայում էին և՛ 2017 թ.-ի փաստացի, և՛ 2018 թ.-ի սպասվող, և՛ 2019 թ.-ի պլանավորվող թվային ցուցանիշները:
- Ընդհանուր հիմնախնդիր էր որակական չափորոշիչների բացակայությունը: Այդ կապակցությամբ ԹԻՅԿ-ն առաջարկում է լայնորեն կիրառել ծառայություն ստացողների՝ այդ ծառայություններից բավարարվածության աստիճանի վերաբերյալ հարցումները: Որպես օրինակ կարելի է բերել նախարարության կողմից քաղաքացիների դիմումներին և հարցումներին տված պատասխանների՝ վերջիններին բավարարվածության աստիճանը:
- Սակավաթիվ էին ծրագրերի իրականացման արդյունավետությունն արտացոլող արդյունքային չափորոշիչները, որոնք ցույց կտային թերի մատուցված կամ ժամանակին չմատուցված ծառայությունների ծավալները: Օրինակ, վերը հիշատակված «Զաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման ծառայությունների տրամադրում» միջոցառման համար որպես արդյունքային չափորոշիչ կարելի էր սահմանել առավելագույն ժամկետից ուշ տրամադրված վկայականների և տեղեկանքների քանակի հարաբերությունը դրանց ընդհանուր թվին: Մեկ այլ օրինակ կարող է լինել «Արդարադատության ոլորտում քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում, խորհրդատվության և մոնիտորինգի անցկացում» ծրագրի (դասիչ՝ 1093) «Անձնական տվյալների պաշտպանության իրականացում» (դասիչ՝ 11003) միջոցառման համար ոչ միայն «Հարուցված վարույթների թիվ» արդյունքային չափորոշիչի, այլև «Դրական լուծում ստացած վարույթների քանակի հարաբերակցությունն ընդհանուր հարուցված վարույթների քանակին» արդյունքային չափորոշիչի սահմանումը:
- Շատ արդյունքային չափորոշիչներ կա՛մ ոչ ինֆորմատիվ էին, կա՛մ էլ դրանք ուղղակի բացակայում էին: Ոչ ինֆորմատիվ արդյունքային ցուցանիշներից կարելի է նշել, օրինակ, «Սնանկության գործերի քանակը» («Դատական և հանրային պաշտպանություն» ծրագրի «Սնանկության գործերով կառավարչական ծառայությունների ձեռքբերում» միջոցառում), «Ձեռք բերված դեղերի անվանատեսակ» («Քրեակատարողական ծառայություններ» ծրագրի «Դեղորայքով ապահովում կալանավայրերում պահվող ազատազրկվածների համար» միջոցառում), «Կայքէջի մատչելիությունն օգտվողների համար» («Իրավական իրազեկում և տեղեկատվության ապահովում» ծրագրի «Հրատարակչական տեղեկատվական և տպագրական ծառայություններ» միջոցառում) և «Կրթաթոշակ ստացող ուսկնդիրների թիվ» («Արդարադատության համակարգի աշխատակիցների վերապատրաստում և հատուկ ուսուցում» ծրագրի «Մասնագիտական վերապատրաստում անցնող ուսկնդիրներին կրթաթոշակ տրամադրում» միջոցառում) արդյունքային չափորոշիչները: Արդյունքային չափորոշիչների բացակայության օրինակներից էին «Արդարադատության ոլորտում քաղաքականության մշակում՝ ծրագրերի համակարգում՝ խորհրդատվության և

մոնիտորինգի իրականացում» ծրագրի «Արդարադատության ոլորտում քաղաքականության, խորհրդատվության, մոնիտորինգի գնման և աջակցության իրականացում», «Դատաիրավական բարեփոխումների ծրագրերի իրականացում», «ՀՀ արդարադատության նախարարության կարողությունների զարգացում և տեխնիկական հագեցվածության ապահովում», «Զրեակատարողական ծառայություններ» ծրագրի «ՀՀ արդարադատության նախարարության պրոբացիայի ծառայության կարողությունների զարգացում և տեխնիկական հագեցվածության ապահովում», ինչպես նաև «Աջակցություն արդարադատության ոլորտին» ծրագրի «Ներկայացուցչականության ապահովում և խրախուսում», «Աջակցություն հարկադիր կատարման ենթակա ակտերի կատարման ապահովմանը» և «Հարկադիր կատարման ծառայության տեխնիկական հագեցվածության բարելավում» միջոցառումները:

Պետական բյուջեի կատարման արդյունավետություն. Գեղերազգայուն բյուջե

Ցուցանիշի 2017 թ.-ի թիրախային արդյունքը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «Մշակվում է պետական բյուջեի գեղերային ասպեկտի վերաբերյալ վերլուծական փաստաթուղթ՝ հիմնված ՄԱԿ-ի Կանանց քաղաքական մոտեցման վրա: Փաստաթուղթը ներառում է առաջարկություններ ուղղված բյուջետային ծրագրերի և ոլորտային քաղաքականությունների բարելավմանը, որի արդյունքում այդ քաղաքականությունները կդառնան ավելի գեղերազգայուն»: 2018 թ-ի համար թիրախային արդյունքն է. «2019թ պետական բյուջեից սկսած իրականացվում են գեղերազգայուն պետական բյուջեի վերաբերյալ առաջարկությունների պիլոտավորում՝ ծրագրային բյուջետավորման մեթոդաբանության շրջանակներում, ներառյալ համապատասխան չափելի կատարողական ցուցանիշներով, որոնք կապված կլինեն այն ծրագրերի հետ, որոնք նպաստում են գեղերային հավասարության ազգային ռազմավարության իրականացմանը»:

Մոնիտորինգի արդյունքում պարզվեց, որ 2017 թ.-ի թիրախային ցուցանիշն այդպես էլ չի ստացվել, այսինքն՝ այդպես էլ չի պատրաստվել նշված վերլուծական փաստաթուղթ: Ֆինանսների նախարարության բանավոր պարզաբանման համաձայն, որը տրվեց 2018 թ.-ի մարտի 21-ին Երևանում կայացած ԵՄ-Հայաստան կառավարման կոմիտեի (steering committee) նիստում (որին մասնակցում էր սույն հրապարակման հեղինակը որպես այդ կոմիտեի անդամ), այդպիսի փաստաթուղթ հնարավոր կլիներ կազմել (ինչը նախատեսված էր կազմել համատեղ ֆինանսների և աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունների կողմից), եթե լիներ ֆինանսական և տեխնիկական խոստացված աջակցությունը միջազգային կազմակերպությունների կողմից, որն այդպես էլ չստացվեց 2017 թ.-ին: Հաշվի առնելով դա, նշված նիստում շատ քիչ հավանական համարվեց նաև 2018 թ.-ի թիրախային ցուցանիշի արդյունքի ստացումը: Միևնույն ժամանակ, ինչպես ծրագրի ղեկավարի հետ իրենց բանավոր քննարկումներում նշում էին ֆինանսների նախարարության համապատասխան պաշտոնյաները, ավելի նպատակահարմար կլիներ այս կատարողական ցուցանիշի կատարումը հետաձգել Հայաստանում ծրագրային բյուջետավորման ամբողջական ներդրումից, այսինքն՝ 2019 թ.-ից հետո:

Պետական բյուջեի վերաբերյալ իրազեկվածություն (քաղաքացու բյուջե)

Ցուցանիշի 2017 թ.-ի թիրախային արդյունքն է. «Ոլորտում ակտիվ քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ խորհրդակցելով և նրանց հավանությամբ մշակվել են պարզեցված պետական բյուջեի և պարզեցված պետական բյուջեի կատարողականի օրինակելի ձևերը»: 2018 թ.-ի համար թիրախային արդյունքը ձևակերպված

Է հետևյալ կերպ. «Մինչև 2018թ հունվարի վերջը 2018թ պարզեցված բյուջեն դրվում է ֆինանսների նախարարության կայքում: Այն կներկայացվի և կքննարկվի ոլորտում ակտիվ քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ առնվազն մեկ բաց ֆորումի միջոցով:»

Ծրագրի իրականացման խմբին այդպես էլ չհաջողվեց գտնել հանրությանը մատչելի որևէ ապացույց, որ ցուցանիշի 2017 թ.-ի թիրախային արդյունքն առկա է: Մինևույն ժամանակ, ֆինանսների նախարարության կայքում տեղադրվել է 2018 թ.-ի պետական բյուջեի համառոտ ուղեցույցը (քաղաքացու բյուջեն):⁵ Հավելված 1-ում ներկայացված է այդ բյուջեի վերլուծությունը: Ինչ վերաբերում է այդ ուղեցույցը ոլորտում ակտիվ քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններին ներկայացնելուն և քննարկելուն, ապա դրա մասին հրապարակայնորեն մատչելի որևէ տեղեկատվություն ծրագրի իրականացման ողջ ընթացքում առկա չէր:

Մինևույն ժամանակ, նախարարությունն իր կայքում տեղադրեց 2017 թ.-ի պետական բյուջեի կատարման մասին պարզեցված հաշվետվությունը (տե՛ս http://www.minfin.am/hy/page/2017_tvakan29): Հարկ է նշել, որ ԵՄ-Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրի հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի այս ցուցանիշի համար նշված հաշվետվության պատրաստումը և հրապարակումը որպես թիրախային արդյունք նախատեսված չէր, և այդ իմաստով ՀՀ իշխանությունները նույնիսկ ինչ-որ տեղ գերակատարել են այդ ցուցանիշի կատարողականը, քանի որ որպես այս ցուցանիշի թիրախային արդյունք նախատեսված է միայն 2018 թ.-ի պետական բյուջեի կատարման մասին պարզեցված հաշվետվությունը, որը, բնականաբար, պետք է պատրաստ լինի հաջորդ՝ 2019 թ.-ի կեսերին:⁶

Վերլուծելով 2017 թ.-ի պետական բյուջեի կատարման մասին պարզեցված հաշվետվությունը՝ կարելի է գալ մի շարք եզրահանգումների: Դրանցից հիմնականներն են.

- Ի տարբերություն 2018 թ.-ի պետական բյուջեի համառոտ ուղեցույցի (քաղաքացու բյուջե), որը կազմված էր Word ձևաչափով, այս փաստաթուղթը PowerPoint ձևաչափով է, որն օգտատիրոջ համար ավելի հարմար ձևաչափ է: Այն բաղկացած է 29 սլայդից, որոնք համառոտ/հանրամատչելի նկարագրում են պետական բյուջեի ամբողջական հաշվետվության հիմնական կետերը՝ ՀՀ տնտեսության արձանագրած միտումները (վերջին հինգ տարիների կտրվածքով), համախմբված բյուջեի, պետական եկամուտների և ծախսերի, ինչպես նաև պետական բյուջեի պակասուրդի և պարտքի վերաբերյալ:

⁵ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության 2018 թվականի պետական բյուջեի համառոտ ուղեցույցը (քաղաքացու բյուջեն) http://www.minfin.am/hy/page/byuje_2018 հղումով: Հարկ է նշել, որ ՀՀ ֆինանսների նախարարության կայքում արդեն ս.թ. հունվարին տեղադրվեց ՀՀ Հայաստանի Հանրապետության 2019 թվականի պետական բյուջեի համառոտ ուղեցույցը (քաղաքացու բյուջե) (տե՛ս http://www.minfin.am/hy/page/petakan_byuje_2019_t):

⁶ Սույն հրապարակումը պատրաստելիս ՀՀ ֆինանսների նախարարության կայքում տեղադրվեց նաև 2018 թ.-ի պետական բյուջեի կատարման մասին պարզեցված հաշվետվությունը (տե՛ս http://www.minfin.am/hy/page/2018_tvakan29):

Պարզեցված հաշվետվությունն առանձնանում է նաև գրագետ կազմված վիզուալ բովանդակությամբ և ինֆոգրաֆիկայով:

- Միջազգային պրակտիկայում բյուջեի կատարման մասին հաշվետվություններում հատկապես կարևորվում է ծրագրավորված և փաստացի ծախսերի և եկամուտների տարբերության վերաբերյալ հիմնավոր վերլուծությունը (meaningful analysis), որտեղ հստակ ներկայացված են նախատեսված ցուցանիշներից շեղումների հիմնական պատճառները:⁷ Պարզեցված հաշվետվության մեջ պետական բյուջեի եկամուտների և ծախսերի սլայդներում միայն հպանցիկ արձանագրվել է, թե քանի տոկոսով են կատարվել ճշգրտված ծրագրով սահմանված որոշ ցուցանիշներ՝ առանց բացատրելու, թե ինչով են պայմանավորված շեղումները (որոշ դեպքերում էական, օրինակ՝ միջազգային կազմակերպությունների և օտարերկրյա պետությունների տրամադրած պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների (բացի հարկերն ու տուրքերը) գծով ծրագրավորված ցուցանիշները): Այս փաստաթղթում տրամաբանական, դյուրամարս և ոչ ծավալուն բացատրություններ կայացնելը կարող է նպաստել պետական բյուջեի նախագծում արտացոլված թվերի արժանահավատության բարձրացմանը:
- Պետական բյուջեի ծախսերի հատվածում պարզապես ներկայացված է դրանց փաստացի բաշխումն ըստ ոլորտների՝ առանց ծրագրավորված ծախսերի հետ համադրման, ինչն էական է հասկանալու, թե գերակա ուղղություններում որքան արդյունավետ է աշխատել կառավարությունը:
- Ինչպես 2018 թ.-ի պետական բյուջեի համառոտ ուղեցույցի պարագայում, այս անգամ ևս պարզեցված հաշվետվությունը կայքում տեղադրելուց հետո ֆինանսների նախարարությունն ակտիվորեն չի իրազեկել հանրությանը Նոր փաստաթղթի վերաբերյալ: Ավելին, ինչպես այդ ուղեցույցի դեպքում, այս անգամ էլ հաշվետվությունը կարծես թե թաքցված է նախարարության կայքում: Կայքի հիմնական էջի փոխարեն այն դրված է ՀՀ Գանձապետարանի բաժնում, որը ոչ ցանկացած օգտատեր կկարողանա նկատել:

⁷Տե՛ս <https://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/budget-credibility-what-can-we-learn-from-budget-execution-reports-ibp-2018.pdf>, էջ 8

Ազգային ժողովի կողմից պետական բյուջեի նկատմամբ վերահսկողության արդյունավետություն

Յուզանիշի 2017 թ.-ի թիրախային արդյունքն է. «**Գործադիր կողմից բյուջետային տարվա ընթացքում բյուջեում ուղղումներ մտցնելու կանոններն առկա են: Այդ կանոններով սահմանափակվում է կառավարության իրավասությունը ազատորեն վերաբաշխելու բյուջետային տարվա ընթացքում ստացված լրացուցիչ եկամուտները և սկսած 2018թ պետական բյուջեի մասին օրենքից այդ վերաբաշխված գումարը չի կարող գերազանցել Պետական բյուջեի մասին օրենքով սահմանված ծախսերի 10%-ը**»: 2018 թ.-ի համար թիրախային արդյունքը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «**ՀՀ ԱԺ ֆինանսավարկային և բյուջետային հարցերի մշտական հանձնաժողովը գումարում է նիստեր, որոնք բաց կլինեն հանրության և լրատվամիջոցների համար և այդ նիստերի ժամանակ կքննարկվեն Պետական բյուջեի մասին օրենքը, Պետական բյուջեի տարեկան կատարողականի մասին զեկույցը, դրա աուդիտորական եզրակացությունը և աուդիտորական տարեկան հաշվետվությունը: Նիստերի սղագրությունը պետք է հրապարակվի ԱԺ կայքում**»:

Ինչ վերաբերում է 2017 թ.-ի թիրախային արդյունքին, ապա ՀՀ կառավարությունն այն իրականացրել էր դեռևս 2016 թ.-ի ՀՀ Պետական բյուջեի մասին օրենքում. այդ դրույթը մտցվեց 2016 թ.-ին (տե՛ս օրենքի 9-րդ հոդվածի 16-րդ մասը), և այն նույնությամբ կրկնվեց 2017 և 2018 թվականների Պետական բյուջեի մասին օրենքներում, ընդ որում, նույն հոդվածի նույն մասում (9-րդ հոդվածի 16-րդ մաս): Այս տեսանկյունից անհասկանալի է, թե ինչու էր 2017 թ.-ի համար սահմանվել այդպիսի թիրախային արդյունք, եթե այն արդեն ստացվել էր 2015-ին՝ 2016 թ.-ի պետական բյուջեն ընդունելիս: Մեկ այլ խնդիրը, որ նշում էին ոլորտի փորձագետները, այն է, որ, ելնելով օրենքում այդ դրույթի ձևակերպումից, նրա գործողությունը չէր տարածվում Պետական բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված մի շարք դեպքերի վրա:⁸ Չկիրառելով նշված դրույթի գործողությունն այդ դեպքերի վրա՝ գործադիրը դրանով բավականին արժեզրկում է այդ դրույթի ներմուծման նպատակը, այն է՝ սահմանափակել գործադիր իրավունքն էապես ավելացնելու պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը լրացուցիչ եկամուտների առկայության դեպքում (որոնք հիմնականում ի հայտ են գալիս այլ երկրներից կամ միջազգային կազմակերպություններից ստացված վարկերի շնորհիվ)՝ առանց ԱԺ-ի հավանության: Օրենսդիր կողմից այդպիսի վերահսկողության բացակայությունը նաև հնարավորություն է տալիս այդ լրացուցիչ եկամուտները վերաբաշխել բյուջետային ծախսային հոդվածների միջև կառավարության հայեցողությամբ և, հաճախ, ոչ թափանցիկ ձևով:⁹

⁸ Օրենքի նշված հոդվածի նշված մասի վերջում գրված է. «Սույն կետի գործողությունը չի տարածվում օրենքի 11-րդ հոդվածի 3-րդ, 4-րդ, 11-րդ, 14-րդ և 15-րդ կետերով, ինչպես նաև սույն հոդվածի 10-րդ և 15-րդ կետերով նախատեսված դեպքերի վրա»: Ընդ որում, այն բան առ բան կրկնված է նաև նախորդ երկու տարիների (2016 և 2017 թվականներ) Պետական բյուջեի օրենքներում:

⁹ Դժբախտաբար, նույնը կրկնվեց նաև 2019 թ.-ի Պետական բյուջեի մասին օրենքում. տե՛ս օրենքի 7-րդ հոդվածի 16-րդ կետը:

Ինչ վերաբերում է 2018 թ.-ի թիրախային արդյունքի կատարմանը, ապա սույն ծրագրի ավարտի պահին (2019 թ.-ի փետրվարի 28) ԱԺ պաշտոնական կայքում (www.parliament.am) եղած միակ տեղեկատվությունը ԱԺ նորությունների արխիվում տեղադրված ԱԺ մշտական հանձնաժողովներում 2017 թ.-ի պետական բյուջեի կատարման մասին տարեկան հաշվետվության և քննարկումների (որոնք կայացել էին, համապատասխանաբար, 2018 թ.-ի մայիսի 29 - հունիսի 5-ին և 2019 թ.-ի պետական բյուջեի նախագծի 2018 թ.-ի նոյեմբերի 1-12-ին) մասին հաղորդագրություններն են (տե՛ս, օրինակ, http://parliament.am/news.php?cat_id=2&NewsID=10924&year=2018&month=11&day=05 հաղորդագրությունը 2018 թ.-ի նոյեմբերի 5-ին կայացած քննարկումների մասին): Սակայն այդ հաղորդագրությունների տեքստերից պարզ չէ, թե արդյոք այդ քննարկումներին հրավիրվել էին հանրության և լրատվամիջոցների ներկայացուցիչները: Բացի այդ, կայքում առկա չեն այդ նիստերի սղագրությունները, ինչը նույնպես 2018 թ.-ի սույն թիրախային արդյունքի մի մասն էր: Ելնելով վերը ասվածից՝ դժվար է միանշանակ պնդել, որ 2018 թ.-ի թիրախային արդյունքը ստացվել է:

Ինչպես արդեն նշվել էր, հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի այս ցուցանիշը սերտորեն առնչվում է Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի 10-րդ ուղղության (Արտաքին վերահսկում և օրենսդրական հսկողություն), մասնավորապես, դրա օրենսդրական հսկողության բաղադրիչի հետ: Վերջինս էլ, իր հերթին, համաձայն այդ ուղղության 10.1 և 10.3 բաղադրիչների, ենթադրում է ԱԺ բյուջետային գրասենյակի կարողությունների զարգացում և իր գործունեության համար լրացուցիչ գործիքների տիրապետում: Ելնելով դրանից, ծրագրի շրջանակներում ուսումնասիրվեց նաև ԱԺ բյուջետային գրասենյակի կարգավիճակը և գործունեությունը՝ այն համեմատելով աշխարհում առկա այդպիսի գրասենյակների տարբեր մոդելների հետ: Ուսումնասիրության արդյունքներն ամփոփ տեսքով ներկայացված են **Հավելված 2-ում**:

Արտաքին աուդիտ. ISSAI (Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի միջազգային ստանդարտներ) ստանդարտների կիրառում պրակտիկայում

Տուցանիշի 2017 թ.-ի թիրախային արդյունքն էր. «Պետք է իրականացվեն հետևյալ պիլոտային աուդիտները (հաշվեքննությունները)՝ հիմնվելով Հանրային սեկտորի հաշվեքննության (ISSAI-100-999) ISSAI հիմնարար սկզբունքների վրա. - կառավարության 6 առավել կարևոր կառույցների 2016թ. բյուջետային տարում ֆինանսական գործունեության և դրան առնչվող ֆինանսական փաստաթղթերի մեկական ֆինանսական հաշվեքննություն (ISSAI 200) և համապատասխանության հաշվեքննություն (ISSAI 400) և 2 կատարողականի հաշվեքննություն (ISSAI 300)»: 2018 թ.-ի համար թիրախային արդյունքը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «Հիմնվելով նոր օրենսդրության և Հանրային սեկտորի հաշվեքննության (ISSAI-100-999) ISSAI հիմնարար սկզբունքների վրա պետք է իրականացվեն հետևյալ հաշվեքննությունները, որոնց արդյունքները պետք է ներկայացվեն ԱԺ-ին, իսկ զեկույցները տեղադրվեն Հաշվեքննիչ պալատի կայքում. - կառավարության՝ պետական բյուջեի ծախսերի առնվազն 17.5% ներառող կառույցների 2017թ. բյուջետային տարում ֆինանսական գործունեության և դրան առնչվող ֆինանսական փաստաթղթերի ֆինանսական հաշվեքննություն (ISSAI 200) և համապատասխանության հաշվեքննություն (ISSAI 400), - առնվազն 2 կատարողականի հաշվեքննություն (ISSAI 300), որոնց առարկաները կտարբերվեն նախորդ տարվա առարկաներից»:

Հաշվեքննիչ պալատի և Հայաստանում ԵՄ պատվիրակության գրասենյակի համապատասխան պաշտոնյաների հետ քննարկումներից պարզ դարձավ, որ Վերահսկիչ պալատը (2018 թ.-ի ապրիլի 9-ին Հաշվեքննիչ պալատի մասին օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո Վերահսկիչ պալատի հիմքի վրա ստեղծվեց ՀՀ Հաշվեքննիչ պալատը) ստացել էր 2017 թ.-ի համար նախատեսված թիրախային արդյունքը: Սակայն, քանի որ դրանք պիլոտային հաշվեքննություններ էին, Հայաստանում ԵՄ պատվիրակության գրասենյակի և ՀՀ Վերահսկիչ պալատի միջև ձեռք բերված համաձայնությամբ այդ պիլոտային հաշվեքննությունների արդյունքները հրապարակման ենթակա չէին:

Ինչ վերաբերում է 2018 թ.-ի թիրախային արդյունքին, ապա այն ստանալու ուղղությամբ գործունեությունը սկսեց ծավալվել միայն Հաշվեքննիչ պալատի մասին ՀՀ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո, և միայն նույն տարվա դեկտեմբերի 28-ին (տարվա վերջին աշխատանքային օրը) պալատի պաշտոնական կայքի (www.armsai.am) «Ընթացիկ եզրակացություններ» բաժնում (<http://armsai.am/hy/current-conclusions>) տեղադրվեցին իրականացված հաշվեքննությունների վերաբերյալ ընթացիկ եզրակացությունները: Համաձայն վերը նշված ժամկետում բաժնում տեղադրված տեղեկատվության՝ 2018 թ.-ի թիրախային արդյունքի կատարման վերջնաժամկետի, այսինքն՝ այդ թվականի վերջին աշխատանքային օրվա դրությամբ, պալատն իրականացրել էր 3 հաշվեքննություն: Դրանք էին՝ ա/ դեղատնային գործունեության լիցենզավորման գործընթացի վերաբերյալ կատարողականի հաշվեքննությունը (կատարվել էր

2018 թ.-ի հունիսի 6-ից դեկտեմբերի 28-ը և ընդգրկել է 2017 թ.-ի հունվարի 1-ից մինչև 2018 թ.-ի սեպտեմբերի 30-ը. տե՛ս <http://www.armsai.am/files/2018/dexatnayin.pdf>), ք/ ՀՀ արտահանման ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման պետական աջակցության դրամաշնորհային ծրագրի վերաբերյալ կատարողականի հաշվեթևությունը (կատարվել էր 2018 թ.-ի նոյեմբերի 5-ից դեկտեմբերի 28-ը և ընդգրկել է 2017 թ.-ի հունվարի 1-ից դեկտեմբերի 31-ը. տե՛ս <http://www.armsai.am/files/2018/artahanman.pdf>), գ/ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայության կողմից պետական բյուջեից հատկացված միջոցների օգտագործման, բյուջետային մուտքերի ապահովման և պետական սեփականության կառավարման վերաբերյալ համակցված (ֆինանսական և համապատասխանության) հաշվեթևությունը (կատարվել էր 2018 թ.-ի հունիսի 6-ից դեկտեմբերի 28-ը և ընդգրկել է 2017 թ.-ի հունվարի 1-ից դեկտեմբերի 31-ը. տե՛ս <http://www.armsai.am/files/2018/sapc.pdf>):¹⁰ Իրականացված հաշվեթևությունները մեթոդաբանական տեսանկյունից համապատասխանում են 2018 թ.-ի թիրախային արդյունքին, այն է՝ իրականացվել են թիրախային արդյունքով սահմանված բոլոր երեք տեսակի (ֆինանսական, համապատասխանության և կատարողական) հաշվեթևությունները: Միաժամանակ, մոնիտորինգային ծրագրի ավարտի դրությամբ առկա չէր պաշտոնական որևէ տեղեկատվություն, թե արդյո՞ք այդ հաշվեթևությունները ներառում էին պետական բյուջեի ծախսերի առնվազն 17.5%-ը:

Միևնույն ժամանակ, ծրագրի շրջանակներում իրականացվեց Հաշվեթևիչ պալատի մասին ՀՀ օրենքի ամփոփ վերլուծություն, որի արդյունքները բերված են **Հավելված 3-ում**:

---

¹⁰ Համաձայն պալատի կայքի նշված բաժնում տեղադրված տեղեկատվության՝ մինչև 2018 թ.-ի դեկտեմբերի 28-ը Հաշվեթևիչ պալատն իրականացրել էր ևս մեկ հաշվեթևություն, որն իրականացվել է մոնիտորինգային այս ծրագրի ընթացքում, բայց որի վերաբերյալ ընթացիկ եզրակացությունը հրապարակվել է 2018 թ.-ից հետո՝ 2019 թ.-ի փետրվարի 7-ին, այսինքն 2018 թ.-ի թիրախային արդյունքի կատարման վերջնաժամկետից հետո: Դա տեսչական գործառույթ իրականացնող պետական մարմիններում պետական բյուջեից հատկացված միջոցների օգտագործման, բյուջետային մուտքերի ապահովման և պետական սեփականության կառավարման վերաբերյալ համակցված (համապատասխանության և կատարողական) հաշվեթևությունը (կատարվել էր 2018 թ.-ի հունիսի 6-ից դեկտեմբերի 28-ը և ընդգրկել է 2017 թ.-ի հունվարի 1-ից 2018 թ.-ի սեպտեմբերի 30-ը. տե՛ս <http://www.armsai.am/files/2018/teschakan.pdf>):

Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի 4.1.1 կետի (Ֆինանսական կառավարման և հսկողության համակարգի (ՖԿՀ) ներդրում) այն միջոցառումները, որոնք նախատեսված էր իրականացնել 2016-2018 թվականներին

ՀՀ ֆինանսների նախարարության համապատասխան մասնագետների և այդ միջոցառման համար պատասխանատու փոխնախարարի կողմից ներկայացված տեղեկատվության համաձայն, նկատի ունենալով Հայաստանում ծրագրային բյուջետավորման ներդրման հետ կապված առանձնահատկությունները, ինչպես նաև այդ ոլորտում ժամանակակից միտումները, մասնավորապես, ֆինանսական կառավարման և հսկողության համակարգից կառավարման և հսկողության (ԿՀ) համակարգին անցնելը, ներկա փուլում օտարերկրյա մասնագետների մասնակցությամբ և միջազգային դոնոր կազմակերպությունների աջակցությամբ մշակվում է ԿՀ համակարգի ներդրման համար անհրաժեշտ մեթոդաբանությունը, որը, ըստ նախարարության մասնագետների, պատրաստ պետք է լիներ դեռևս 2018 թ.-ի հունիսի վերջին: Սակայն ծրագրի ավարտի դրությամբ նշված մեթոդաբանության վերաբերյալ որևէ հրապարակային տեղեկատվություն առկա չէր: Բացակայում են նաև ՖԿՀ վերանայված հայեցակարգի և օրենքի նախագծերը, որոնք, ըստ ժամանակացույցի, պետք է պատրաստ լինեին մինչև 2018 թ.-ի վերջը:

Եզրակացություն և առաջարկություններ

Մոնիտորինգի ենթարկված յուրաքանչյուր բաղադրիչի իրականացման ընթացքում ի հայտ եկան խնդիրներ և թերություններ, որոնք ներկայացված և քննարկված են սույն իրապարակման մեջ յուրաքանչյուր բաղադրիչի վերաբերյալ բաժնում: Միաժամանակ, կարելի է պնդել, որ այդ խնդիրները և թերությունները ածանցվում են հայեցակարգային բնույթի ընդհանուր հիմնահարցերից, որոնք վերաբերում են, թերևս, հանրային ֆինանսների ողջ համակարգին: Այդ հիմնահարցերից առավել կարևորը երկուսն են, որոնք երևացին և՛ այդ ոլորտում Հայաստանի կողմից ստանձնած պարտավորությունների, և՛ Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի ընտրված միջոցառումների կատարման ընթացքում:

Նախ, ինչպես մինչև 2018 թ.-ի թավշյա հեղափոխությունը, այնպես էլ դրանից հետո, հանրային ֆինանսների համակարգում որոշում կայացնողների մոտ անբավարար մակարդակի վրա է համակարգում լուրջ բարեփոխումներ իրականացնելու քաղաքական կամքը: Դա առավել ցայտուն կերպով երևաց, մասնավորապես, ծրագրային բյուջետավորմանն անցնելու գործընթացում: Ակնհայտ է տարիներով, եթե ոչ տասնամյակներով, արմատավորված գործելաոճը և մոտեցումները չփոխելու կամ միայն կոսմետիկ ձևով փոխելու միտումը: Երկրորդ, այդպես էլ չի հաղթահարվում համակարգում (և ոչ միայն այս համակարգում) առկա անբավարար կարողությունների հիմնահարցը, ինչը վեր հանվեց այս մոնիտորինգով: Դա և՛ պետական մարմիններում առկա մարդկային ռեսուրսների անբավարար մակարդակն է, և՛ այդ մարմինների ոչ բավարար ֆինանսական ռեսուրսների առկայությունը, որը նաև արտահայտվում է այդ մարմիններում աշխատող մասնագետների ոչ բարձր աշխատավարձով, և հետևաբար, նորովի աշխատելու ոչ բարձր մոտիվացիայով: Այս առումով լուրջ խնդիր է նաև պետական համապատասխան մարմինների մոտ անհրաժեշտ տեղեկատվության ողջ ծավալին տիրապետելու, ինչպես նաև այդպիսի տեղեկատվությունը հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության բարձր արդյունավետությունն ապահովելու, այդ գործունեությունը մոնիտորինգի և պարբերաբար գնահատման ենթարկելու համար: Դա առավել ցայտուն կերպով երևաց 2019 թ.-ի պետական բյուջեի՝ արդարադատության ոլորտի ծրագրերի ոչ ֆինանսական որակական ցուցանիշների բացակայության կամ թերի լինելու իրողությամբ:

Ելնելով վերը նշվածից՝ կարելի է ձևակերպել հետևյալ առաջարկությունները.

- Հանրային ֆինանսների համակարգի կառավարման ոլորտի պատասխանատու մարմինները և որոշում կայացնողները ոլորտի շահառու մարմինների և կազմակերպությունների ներգրավմամբ նախաձեռնում են քննարկումների շարք՝ նպատակ ունենալով վեր հանել անհրաժեշտ քայլերի այն «ճանապարհային քարտեզը», որի միջոցով հնարավոր կլինի հաղթահարել անցյալից մնացած մոտեցումները և ստեղծել հանրային ֆինանսների կառավարման ժամանակակից և արդյունավետ համակարգ՝ հիմնված ծրագրային բյուջետավորման, միջազգային

չափանիշներին համապատասխանող հաշվեթևության, ոչ թե ֆիկտիվ, այլ գործուն օրենսդրական և հանրային վերահսկողության սկզբունքների վրա:

- Հիմնվելով ծրագրային բյուջետավորման սկզբունքների վրա՝ ձևակերպել ապագա տարիների պետական բյուջեների հանրային ֆինանսների ոլորտի բյուջետային ծրագրերը, որոնք հնարավորություն կտան այդ ոլորտին ունենալու և արդյունավետ ծախսելու իր նորմալ գործունեության համար անհրաժեշտ միջոցներ:
- Բովանդակային առումով ծրագրային բյուջետավորում ունենալու համար անհրաժեշտ է.

ա/ ավելի կոնկրետ սահմանել ծրագրերի միջոցառումների նպատակները և ինդիկատորները,

բ/ մշակել ծրագրերի ոչ ֆինանսական արդյունքային չափորոշիչներ,

գ/ մշակել ծրագրերի իրականացման արդյունավետությունն արտացոլող արդյունքային չափորոշիչներ,

դ/ մշակել ինֆորմատիվ արդյունքային չափորոշիչներ:

- Բովանդակային առումով ծրագրային բյուջետավորում ապահովելուց հետո մշակել գեներալազգայուն պետական բյուջե:
- Ավելի որակյալ քաղաքացու բյուջե ունենալու նպատակով.

ա/ ապահովել քաղաքացու բյուջեի ներկայացման՝ օգտատիրոջ համար ավելի հարմար և ինֆորմատիվ ձևաչափ,

բ/ առաջնորդվելով միջազգային լավագույն փորձով՝ քաղաքացու բյուջեի կատարողականի զեկույցում ներկայացնել պետական բյուջեի եկամուտների և ծախսերի ծրագրված և փաստացի ցուցանիշների միջև տարբերության հիմնավոր վերլուծություն՝ ներկայացնելով այն ըստ ոլորտների,

գ/ ավելի ակտիվորեն իրազեկել հանրությանը ֆինանսների նախարարության կայքում քաղաքացու բյուջեի առկայության մասին:

- Իրապես սահմանափակել կառավարության իրավասությունն ազատորեն վերաբաշխելու բյուջետային տարվա ընթացքում ստացված լրացուցիչ եկամուտները՝ պետական ապագա բյուջեների մասին օրենքներում հանելով այն բացառությունները, որոնք ներկայումս փաստացիորեն չէզոքացնում են այդ սահմանափակումը:
- Ապահովել քաղաքացիական հասարակության և լրատվամիջոցների իրական մասնակցությունը ԱԺ ֆինանսավարկային և բյուջետային հանձնաժողովի այն նիստերին, որոնցում քննարկվում են Պետական բյուջեի մասին օրենքը, Պետական բյուջեի տարեկան կատարողականի մասին զեկույցը, դրա աուդիտորական

Եզրակացությունը և աուդիտորական տարեկան հաշվետվությունը: Նաև ապահովել նիստերի սղագրության հրապարակումը ԱԺ կայքում:

- Հրապարակել Պետական ֆինանսների համակարգում կառավարման և հսկողության (ԿՀ) համակարգի ներդրման մեթոդաբանությունը, եթե այն առկա է, որից հետո ներգրավել շահագրգիռ կառույցներին և կազմակերպություններին այդ մեթոդաբանության հիման վրա ստեղծվելիք ռազմավարության մշակմանը:

Հավելված 1. Քաղաքացու բյուջե

Պետական բյուջեում ներառված տեղեկության հասանելիությունը, ինչպես նաև բյուջետային գործընթացի վերաբերյալ հանրային իրազեկվածությունը խթանելու միջազգային պրակտիկաներից է քաղաքացիների համար նախատեսված բյուջետային փաստաթղթերի պատրաստումը, որն ընդունված է անվանել քաղաքացիների բյուջե (citizens budget): Այս փաստաթուղթը, որպես կանոն, ունի պարզ կառուցվածք ու շարադրանք, բեռնված չի խորթին մասնագիտական տերմինաբանությամբ և պետական բյուջեում արտացոլված հիմնական տեղեկությունը մատչելի եղանակով ներկայացնում է հանրությանը: Միջազգային լավագույն փորձը փաստում է, որ հաջող փաստաթղթի մշակման հարցում էական նշանակություն ունեն քաղաքացիական խմբերի (նախաձեռնությունների) ու հասարակական կազմակերպությունների հետ ակտիվ քննարկումներն ու խորհրդակցությունները: Այս գործընթացը հնարավորություն է տալիս հասկանալու, թե որ ոլորտներն են առավել կարևոր հանրության համար և ինչ ձևաչափով (ֆորմատ) է նախընտրելի ներկայացնել դրանք: International Budget Partnership կազմակերպության ուսումնասիրության համաձայն, աշխարհում կիրառվում են ձևաչափերի բազմաթիվ տարբերակներ՝ համապարփակ զեկույցների (Չիլի, Նորվեգիա), տեղեկագրերի (Հարավաֆրիկյան Հանրապետություն), համառոտ բրոշյուրների (Մալի), PowerPoint-ի (Նոր Չեխիական) տեսքով ներկայացված քաղաքացիների բյուջեներից մինչև գրաֆիկական (Պերու, Դոմինիկյան Հանրապետություն) և նկարագրված (Տանզանիա) տարբերակներ (տե՛ս <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/resources-for-governments/citizens-budgets/examples/>):

ՀՀ կառավարությունը քաղաքացու բյուջեի առաջին տարբերակը հրապարակեց 2018 թվականի հունվարին՝ ներբեռնելով Ֆինանսների նախարարության կայքում (Microsoft Word ձևաչափով. տե՛ս http://www.minfin.am/hy/page/petakan_byujj): Փաստաթղթի պաշտոնական անվանումն է Պետական բյուջեի համառոտ ուղեցույց (քաղաքացու բյուջե): Վերջինս 36 էջից բաղկացած համապարփակ զեկույց է, որտեղ նկարագրվում է բյուջեն, բյուջեի մշակման գործընթացը, ՀՀ սոցիալ տնտեսական իրավիճակը բնութագրող հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումները 2018 թվականի համար, նույն թվականի բյուջետային շրջանակը, եկամուտներն ու ծախսերը, ինչպես նաև պետական բյուջեի դեֆիցիտը և պետական պարտքը: Եթե առաջին երկու բաժիններում հանրամատչելի ներկայացված է բյուջետային գործընթացի վերաբերյալ մի քանի տեսական դիտարկում և ՀՀ համախմբված բյուջեի կառուցվածքը, ապա հաջորդ բաժինները շարադրված են ավելի խորթին լեզվով, որոնք տեղ-տեղ հիշեցնում են ՀՀ կառավարության բյուջետային ուղերձի և համապատասխան բացատրագրերի համառոտ տարբերակը: Հպանցիկ թվարկվել են միայն պետական բյուջեի ծախսային գերակայությունները՝ առանց հստակեցնելու քաղաքացիների համար, թե նշված ոլորտներում զարգացման ինչ ծրագրով ու ռազմավարությամբ է ուղղորդվելու կառավարությունը: Չեն առանձնացվել նաև հասարակության խոցելի խմբերը և սոցիալական անարդարության կրճատմանն ուղղված վարչարարական միջոցառումները, ինչպես նաև հանրային ծառայությունների բարելավմանն ուղղված քայլերը (առանձին ծառայությունների գծով ծախսերը

Ներկայացնելուց զատ): Պետական բյուջեում ներառված այս բարդ տեղեկությունը հանրամատչելի փաստաթղթում ներկայացնելու ամենահաջող օրինակներից է Նոր Չելանդիայի քաղաքացիների բյուջեն, որը ոչ այնքան ֆորմալ փաստաթուղթ է, որքան պետական բյուջեի հիմնական ցուցանիշների ու գերակայությունների ամփոփ ներկայացում լայն հանրությանը PowerPoint ֆորմատով (տե՛ս, օրինակ, 2017 թվականի քաղաքացու բյուջեն <https://treasury.govt.nz/publications/glance/budget-glance-2017>):

Նորգելանդական տարբերակի համեմատությամբ ՀՀ-ում առաջին անգամ ներկայացված այս փաստաթուղթը դժվարամարս է ոչ միայն շարադրանքի ու երկար ծավալի, այլև անհրաժեշտ վիզուալ բովանդակության ու ինֆոգրաֆիկայի առումով: Քաղաքացու բյուջեն կայքում տեղադրելուց հետո ֆիլանսների նախարարությունը ակտիվորեն չի իրազեկել հանրությանը Նոր փաստաթղթի վերաբերյալ: Տեղեկություն չկա նաև, թե արդյոք փաստաթղթի մշակման ընթացում նախարարությունը խորհրդակցություններ է ունեցել ոլորտում հետաքրքրված ՀԿ-ների հետ: Այս տեսանկյունից հաջորդ քաղաքացու բյուջեի որակը էապես պայմանավորված է լինելու ոչ միայն միջազգային փորձի ավելի մանրամասն ուսումնասիրությամբ, այլև փաստաթղթի ձևաչափի ընտրության հարցում քաղաքացիական նախաձեռնությունների և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների ներգրավվածությամբ:

Հավելված 2. Բյուջետային գրասենյակ

Հանրային ֆինանսների կառավարման թափանցիկության և արդյունավետության գործում նշանակալի դերակատարություն ունեն անկախ ֆինանսական ինստիտուտները (independent fiscal institutions-IFIs), որոնց տարածումը Եվրամիության (ԵՄ), ինչպես նաև Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀԶԿ) անդամ երկրներում ակնառու է հատկապես 2008 թվականի ֆինանսական ճգնաժամից սկսած: Թեև գոյություն չունի այս ինստիտուտի միասնական մոդել, պայմանականորեն կարելի է առանձնացնել երկու ընդհանրական տիպ՝ ֆինանսական խորհուրդներ (Fiscal Councils) և խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակներ («Parliamentary Budget Office», տե՛ս <https://www.oecd.org/gov/budgeting/designing-effective-independent-fiscal-institutions.pdf>): Երկուսն էլ գործում են հանրային ֆինանսավորմամբ և հաշվետու են օրենսդիր կամ գործադիր իշխանությանը: Այսուամենայնիվ, ի տարբերություն ֆիսկալ խորհրդի, բյուջետային գրասենյակի առաջնային գործառույթը բյուջետային գործընթացի խորհրդարանական վերահսկողությանը նպաստելն է, մասնավորապես, խորհրդարանական իրավասու հանձնաժողովին, տարբեր խմբակցություններին ու պատգամավորներին մասնագիտական աջակցություն տրամադրելը: Ֆիսկալ խորհուրդները, որպես կանոն, տարբերվում են գործառույթների ավելի ընդարձակ ցանկով (տե՛ս Աղյուսակ 2), բյուջետային հարցերում խորհրդարանին աջակցություն տրամադրելուց զատ այս կառույցներին ունեն նաև մակրոտնտեսական ցուցանիշների վերաբերյալ կանխատեսումներ, հետազոտություններ, որոշ երկրներում նաև առաջարկություններ կատարելու լիազորություն:

Աղյուսակ 1

Երկիր	Անվանում	Գործունեության սկիզբ (տարի)	Աշխատակազմ	Ժամկետ	Ժամկետի երկարաձգման հնարավորություն	Պետական բյուջեի բաղկացուցիչ մաս (առանձին տող)
ԱՄՆ	Կոնգրեսի բյուջետային գրասենյակ (CBO)	1974	235	4	•(-)	•
Ավստրալիա	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2012	40	4	•(1)	•
Ավստրիա	Ֆիսկալ խորհուրդ (FISK)	1970	21	5	•(1)	×
	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2012	8	5	•(1)	×
Էստոնիա	Ֆիսկալ խորհուրդ	2014	8	5	•(1)	×
Իտալիա	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2014	27	6	×	×
Հվ. Կորեա	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2003	138	-	-	•
Հայաստան	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2016	3	5	•(-)	×
Հունաստան	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2010	16	5	•(1)	×
Նիդերլանդներ	Տնտեսական քաղաքականության վերլուծության վարչություն (CPB)	1945 2013	117	7	•(1)	•
Վրաստան	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2014	12	5	•(1)	×

•-այո, ×-ոչ, (1)-մեկ անգամ, (-)-հստակեցված չէ

Այս ինստիտուտների անկախությունը չափվում է բազմաթիվ գործոններով: Ըստ ՏՀԶԿ առանձնացրած սկզբունքների՝ անկախության բարձր մակարդակը պայմանավորված է ոչ միայն ինստիտուտի լիազորությունների լայն շրջանակով, այլև դրա գործունեության իրավական հիմքերով, սահմանված ժամկետով, այդ ժամկետի երկարաձգման հնարավորությամբ, աշխատակազմի մեծությամբ, պետական բյուջեի բաղկացուցիչ մաս (առանձին տողով) կազմելով (տե՛ս <https://www.oecd.org/gov/budgeting/OECD-Recommendation-on-Principles-for-Independent-Fiscal-Institutions.pdf>):

Աղյուսակ 2¹¹

Գործառնություն	Բյուջետային գործընթացի վերաբերյալ ամփոփ տեղեկության տրամադրում	Մասնագիտական աջակցություն մշտական հանձնաժողովներին, խմբակցություններին	Բյուջեի նախագծում փոփոխություններ կատարելու առաջարկների վերլուծություն/աջակցություն	Մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսում	Երկարաժամկետ ֆինանսական կայունության վերլուծություն	Ֆինանսական կանոնների համապատասխանության մոնիտորինգ	Օրենսդրական նախաձեռնությունների ծախսերի գնահատում	Առաջարկություններ
ԱՄՆ	•	•	•	☐	•	×	•	×
Ավստրալիա	•	•	•	☐	•	×	•	×
Ավստրիա	•	•	•	×	•	•	×	•
Էստոնիա	•	•	•	×	×	•	×	×
Իտալիա	•	•	•	☒	•	•	×	×
Հվ. Կորեա	•	•	•	☐	•	×	•	×
Հայաստան	•	•	•	×	×	×	•	×
Հունաստան	•	•	•	☒	•	•	×	•
Նիդերլանդներ	•	•	•	•	•	×	•	×
Վրաստան	•	•	•	•	•	×	•	×

ՀՀ-ում որպես մոդել ընտրվել է խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակը, որի ստեղծման իրավական հիմք է հանդիսացել «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքը (2016), իսկ գրասենյակի լիազորությունները սահմանվել են ԱԺ աշխատակարգում: Վերջինիս համաձայն՝ բյուջետային գրասենյակը բաղկացած է համակարգող փորձագետից և չորս այլ փորձագետներից, որոնք աշխատանքի են ընդունվում մրցույթով, հինգ տարի ժամկետով (սույն ժամկետով երկարաժաման հնարավորությամբ), իսկ գրասենյակի գործունեության ընդհանուր համակարգումն ու մշտադիտարկումն իրականացնում է ֆինանսավարկային և բյուջետային հարցերի մշտական հանձնաժողովը: Այսուամենայնիվ, ԱԺ կայքում բյուջետային գրասենյակի էջում (գրասենյակը չունի առանձին կայք) գրանցված է միայն երեք փորձագետի անուն, իսկ գրասենյակի կատարած աշխատանքների վերաբերյալ վերջին հաշվետվություններում նշվում է, որ գրասենյակը գործել է երեք հոգուց բաղկացած կազմով (http://www.parliament.am/budget_office.php?sel=about&action=structure&lang=arm): Այս տեսանկյունից ՀՀ բյուջետային գրասենյակն աշխարհում ամենափոքր աշխատակազմ ունեցող գրասենյակն է, մինչդեռ, օրինակ, հարևան Վրաստանի բյուջետային գրասենյակը, որը համարվում է լավագույնը տարածաշրջանում, ունի 12 մասնագետից բաղկացած աշխատակազմ և երեք ստորաբաժանում (բյուջեի վերլուծության բաժին, մակրոտնտեսական վերլուծության և հարկային քաղաքականության բաժին, ծախսերի գնահատման և օրենսդրական աջակցության բաժին՝ <http://pbo.parliament.ge/about-us/organization-and-people>): Գրասենյակը չունի առանձին տող

¹¹ Աղբյուրը՝ <http://www.oecd.org/gov/budgeting/oecdnetworkofparliamentarybudgetofficialspbo.htm>

պետական բյուջեում, միայն ներառված է ԱԺ աշխատակազմի և պատգամավորների պահպանման ծախսերում:

Գրասենյակը չունի նաև առանձին կանոնադրություն, գործառույթները ևս սահմանվում են ԱԺ աշխատակարգով: Ելնելով այնտեղ թվարկված գործառույթներից՝ կարելի է եզրակացնել, որ այս կառույցի ստեղծման առաջնային նպատակը բյուջետային գործընթացի վերաբերյալ բարդ ինֆորմացիան ԱԺ խմբակցությունների և առանձին պատգամավորների համար հասանելի ու մատչելի դարձնելն է: Մասնավորապես, գրասենյակի հիմնական գործառույթը պետական բյուջեի նախագծի, պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվության, բյուջեի կատարման ընթացքի, ինչպես նաև սոցիալ-տնտեսական հիմնական ցուցանիշների, պետական պարտքի վերաբերյալ 10 աշխատանքային օրվա ընթացքում տեղեկանքների տրամադրումն է հանձնաժողովներին, խմբակցություններին և առանձին պատգամավորներին՝ նախապես ուղարկված գրավոր հարցումների ու դիմումների համաձայն (http://www.parliament.am/budget_office.php?sel=about&action=functions&lang=arm):

Ըստ բյուջետային գրասենյակի 2017 թվականի տարեկան հաշվետվության՝ գրասենյակը ստացել է 61 գրավոր հարցում և տրամադրել 420 տեղեկանք (նշված է՝ համեմատական վերլուծություններով տեղեկանքներ) ԱԺ նախագահին, տեղակալներին, տարբեր հանձնաժողովներին ու խմբակցություններին, առանձին պատգամավորներին: Ինչ վերաբերում է գրասենյակի պատրաստած փաստաթղթերի հրապարակայնությանը, ապա, ըստ ԱԺ աշխատակարգի, բյուջետային գրասենյակն ունի, այսպես կոչված, ինքնաշխատ գործառույթ՝ ՀՀ պետական բյուջեի նախագծի, ինչպես նաև պետական բյուջեի կատարման մասին տարեկան հաշվետվության ամփոփ նկարագրերը և պետական բյուջեի կատարման ընթացքի վերաբերյալ կառավարության ներկայացրած տեղեկանքների ամփոփ նկարագրերը (առաջին եռամսյակի, առաջին կիսամյակի և ինն ամիսների) ԱԺ ֆինանսավարկային և բյուջետային ոլորտի մշտական հանձնաժողով ներկայացնելը: 2018 թվականի ապրիլից «Հաշվեքննիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց սկսած՝ գրասենյակը տրամադրելու է նաև հաշվեքննիչ պալատի գործունեության տարեկան հաղորդման, ինչպես նաև պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ եզրակացությունների մասին տեղեկանքներ: Այս հրապարակումները, ինչպես նաև տարվա ընթացքում գրասենյակի կատարած աշխատանքների վերաբերյալ հաշվետվությունները տեղադրվում են ԱԺ կայքի բյուջետային գրասենյակի էջում:

Միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ աշխարհում ամենահաջող ու արդյունավետ բյուջետային գրասենյակները, որպես կանոն, իրենց գործառույթներում ունեն Ադյուսակ 2-ում առանձնացրած բաղադրիչների մեծ մասը, ինչպես նաև ճանաչելի են հանրային հարթակներում: Թեև այս փուլում ՀՀ բյուջետային գրասենյակի համար սահմանվել են նվազագույն գործառույթներ, այս կառույցի գործունեության հաջողությունը կարող է մեծապես պայմանավորված լինել վերլուծական կարողությունների հետագա զարգացմամբ և բյուջետային գործընթացի վերաբերյալ հանրային քննարկումներում գրասենյակի փորձագետների ավելի ակտիվ ներգրավվածությամբ:

Հավելված 3. Արտաքին աուդիտ: Հաշվեքննիչ պալատ

Հանրային միջոցների օգտագործման արտաքին աուդիտի որակի բարձրացման ուղղությամբ կատարված առաջին քայլը վերահսկիչ պալատի դերի վերաիմաստավորումն էր սահմանադրական և օրենսդրական մակարդակում: 2015 թվականի Սահմանադրության և 2018 թվականի ապրիլի 9-ից ուժի մեջ մտած «Հաշվեքննիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ հաշվեքննիչ պալատը (ՀՊ) հանդիսանում է վերահսկիչ պալատի (ՎՊ) իրավահաջորդը՝ վերահսկողության գործառույթ կատարող մարմնից վերածվելով հաշվեքննիչ գործառույթ իրականացնող մարմնի: Զանի որ ՀՊ-ն այսուհետ բացառապես հաշվեքննիչ գործունեություն իրականացնող մարմին է, նախկին օրենքից դուրս են մնացել մի շարք գործառույթներ, որոնք առնչվում են բնապահպանական, պետական պարտքի կառավարման, պետական արտաբյուջետային միջոցների օգտագործման, պետական գույքի մասնավորեցման, կենտրոնական բանկի տարեկան հաշվետվության, օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների տրամադրած ապրանքային վարկերի և դրամաշնորհների վերահսկողության խնդիրներին: Այսուամենայնիվ, ՎՊ կայքում անվանափոխությունը դեռ կատարված չէ, ավելին՝ օրենսդրական փաստաթղթերի բաժնում դեռևս ներբեռնված չէ նոր օրենքը (<http://www.coc.am/LegislationArm.aspx>):

Նոր իրավական հիմքերը դե յուրե ամրապնդում են ՀՊ-ի անկախությունը: Այսուհետ ԱԺ-ի փոխարեն ՀՊ-ն է հաստատում իր գործունեության ծրագիրը (2018 թվականի ծրագիրը հաստատել է ԱԺ-ն 2017 թվականի դեկտեմբերին), կառույցի ղեկավարն ու անդամները նշանակվում են ոչ թե Հանրապետության Նախագահի, այլ համապատասխան խորհրդարանական մշտական հանձնաժողովի առաջարկությամբ՝ ընտրվելով պատգամավորների թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով (ընդ որում, ՀՊ անդամների լիազորությունները դադարում են նույն սկզբունքով՝ պատգամավորների թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով):

Թե՛ Սահմանադրության և թե՛ օրենքի մակարդակում ՀՊ-ի գործունեության սկզբունքներում առանձնացված է քաղաքական չեզոքության սկզբունքը, որը բացակայում էր ՎՊ-ի մասին օրենքում: Այս սկզբունքի համաձայն՝ ՀՊ-ի անդամը չի կարող լինել որևէ կուսակցության անդամ կամ զբաղվել քաղաքական գործունեությամբ, իսկ հրապարակային ելույթներում պիտի ցուցաբերի քաղաքական զսպվածություն: Թեև քաղաքական չեզոքության պահանջը (վերջին մի քանի տարում քաղաքական պաշտոն չզբաղեցնելը, անկուսակցական լինելը կամ կառույցի անդամ ընտրվելու դեպքում կուսակցությունից դուրս գալը (տե՛ս Լատվիայի հաշվեքննիչ պալատի մասին օրենքը (հոդվածներ 30, 31) <http://www.lrvk.gov.lv/en/about-the-state-audit-office/regulatory-acts/law-state-audit-office/>)) հաճախ է հանդիպում աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների մասին օրենսդրական փաստաթղթերում, այսուամենայնիվ, հրապարակային ելույթներում քաղաքական զսպվածություն չցուցաբերելու պահանջը անորոշ է ու հայեցողական, մինչդեռ, նոր օրենքի համաձայն, այն հիմք է հանդիսանում (հոդված 17, մաս 6) ՀՊ անդամի լիազորությունները դադարեցնելու համար: ՀՊ-ի մասին օրենքն առանձնացնում է նաև Աուդիտի բարձրագույն մարմինների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI) ստանդարտներով առաջնորդվելու հնարավորությունը, ինչպես նաև սահմանում հաշվեքննիչ պալատի աշխատակազմի

Ծառայողների մասնագիտական կարողությունների շարունակական զարգացման սկզբունքը (հոդված 10):

ՀՊ անդամների համար սահմանվել են նաև աուդիտորի որակավորման և համապատասխան ոլորտում աշխատանքային ստաժ ունենալու պարտադիր պահանջներ: ՀՊ անդամը պիտի ունենա աուդիտորի նվազագույնը հինգ տարվա աշխատանքային ստաժ, որից առնվազն մեկ տարին աուդիտորական ծառայությունների իրականացման լիցենզիա ունեցող իրավաբանական անձի ղեկավար պաշտոնի աշխատանքային ստաժ կամ հաշվեթևնիչ պալատի անդամի նվազագույնը երեք տարվա աշխատանքային ստաժ (հոդված 17, մաս 1): ՀՊ աշխատակազմի հաշվեթևնություն իրականացնող ծառայողների համար նույնպես նախատեսված են աուդիտի որակավորման և նվազագույն աշխատանքային ստաժի պարտադիր պահանջներ (հոդված 22): Այս պահանջները, այսուամենայնիվ, ուժի մեջ են մտնում միայն 2024 թվականի հունվարի մեկից: Նոր օրենքի հիմնավորումներում նորարարական է համարվում նաև ՀՊ-ում ծառայության մասին դրույթը, որի համաձայն աշխատակազմում ծառայությունը սահմանվում է որպես մասնագիտական գործունեություն, իսկ հաշվեթևնություն իրականացնող աշխատակիցները չեն հանդիսանում քաղաքացիական ծառայողներ (<https://www.e-draft.am/projects/486/justification>):

ՀՊ-ի մասին օրենքի նորարարությունների թվում է կանոնակարգով սահմանվող ՀՊ անդամների, ինչպես նաև հաշվեթևնություն իրականացնող կառուցվածքային ստորաբաժանումների միջև աշխատանքի պարբերական վերաբաշխման սկզբունքը: Այսուհետ ՀՊ անդամների համար նախատեսվելու է նույն կառուցվածքային ստորաբաժանման աշխատանքները համակարգելու կամ միևնույն պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմնին վերապահված գործունեության ոլորտում հաշվեթևնություն իրականացնող որևէ կառուցվածքային ստորաբաժանման աշխատանքները համակարգելու առավելագույն ժամկետ՝ երկու տարի (վեց տարվա ընթացքում): Նույն կառուցվածքային ստորաբաժանումը ևս իրավունք չունի վեց տարվա ընթացքում երկու տարուց ավելի միևնույն պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմնին վերապահված գործունեության ոլորտում հաշվեթևնություն իրականացնել:

Ինչպես և ՎՊ-ի դեպքում, ՀՊ-ի ծախսերը ևս հանդիսանում են պետական բյուջեի ծախսերի բաղկացուցիչ մաս (Լիմայի և Մեխիկոյի հռչակագրերում ամրագրված ֆինանսական անկախության սկզբունքը): Նոր օրենքում ավելացված է նաև ՀՊ-ի բնականոն գործունեության ապահովման համար ստեղծված պահուստային ֆոնդերից աուդիտորի որակավորում ունեցող հաշվեթևնիչ պալատի անդամներին և աշխատակազմի ծառայողներին դրամական պարգևներ տրամադրելու դրույթը: ՀՊ-ի ֆինանսական գործունեությունը յուրաքանչյուր տարի ենթարկվում է անկախ աուդիտի: Եթե ՎՊ-ի մասին օրենքով այս գործառույթն իրականացնում էր ՎՊ խորհրդի ընտրած անկախ միջազգային աուդիտորական կազմակերպությունը, ապա ՀՊ-ի մասին օրենքի ձևակերպման համաձայն՝ մրցութային հիմունքներով ընտրված արտաքին աուդիտորական կազմակերպությունը:

ՀՊ-ի մասին օրենքում տրված են հիմնական հաշվեթևնության տեսակների (ֆինանսական, համապատասխանության, կատարողականի) համառոտ սահմանումները: Որպես կատարողականի սկզբունքներ որդեգրվել են Աուդիտի բարձրագույն մարմինների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI) սահմանած տնտեսման (economy), նպատակային

արդյունավետության (efficiency) և ծախսային արդյունավետության (effectiveness) սկզբունքները (տե՛ս ISSAI 300: Fundamental Principles of Performance Auditing-<http://www.intosai.org/issai-executive-summaries/view/article/issai-300-fundamental-principles-of-performance-auditing.html>):

ՎՊ-ի մասին օրենքի համեմատ հիմնովին վերանայվել, լրացվել և հստակեցվել են նաև հաշվեքննության ընթացակարգերը (զննում, դիտարկում, հարցում, արտաքին հաստատում, վերլուծական ընթացակարգ, վերահաշվարկ, վերակատարում):

Սահմանադրական պահանջի (հոդված 198, մաս 1) համաձայն հստակեցվել է իրավաբանական անձանց մոտ ստուգումներ կատարելու իրավասությունը: Եթե ՎՊ-ի մասին օրենքում պալատը ստուգումներ էր անցկացնում միայն կանոնադրական կապիտալում 50 և ավելի տոկոս պետական կամ համայնքային մասնակցությամբ իրավաբանական անձանց մոտ, ապա ՀՊ-ի մասին օրենքով (հոդված 5, մաս 2) ստուգումներ կարելի է անցկացնել նաև պետական բյուջեից վարկեր, ինչպես նաև ՀՀ պետական երաշխիքով ապահովված վարկեր կամ այլ ֆինանսական միջոցներ կամ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, հիմնարկների կողմից դրամաշնորհներ կամ սուբսիդիաներ ստացած իրավաբանական անձանց մոտ (միայն այդ միջոցների օգտագործման հետ կապված):

Իրավասությունների շրջանակի մյուս կարևոր փոփոխությունը վերաբերում է պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվությանը: Եթե ՎՊ-ն տալիս է պետական բյուջեի կատարման մասին կառավարության տարեկան հաշվետվության մասին եզրակացություն, ապա ՀՊ-ն՝ ուղղակիորեն պետական բյուջեի կատարման մասին, որը ներառում է հայտնաբերված անհամապատասխանությունների, խեղաթյուրումների ու առաջարկությունների վերաբերյալ տեղեկատվություն, ինչպես նաև պետական բյուջեի կատարման մասին կարծիք:

Վերանայվել են նաև հաշվեքննության օբյեկտին պատասխանատվության ենթարկելու դրույթները: Եթե հաշվեքննության ընթացքում ՀՊ-ն գալիս է հետևության, որ կատարված արարքը պարունակում է առերևույթ հանցագործության հատկանիշներ, ապա համապատասխան նյութերը ՀՊ-ի որոշմամբ անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան եռօրյա ժամկետում (ՎՊ-ի մասին օրենքում որևէ ժամկետ սահմանված չէր), ուղարկվում են Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազություն: ՀՊ-ն կարող է առաջարկել օրենքով սահմանված կարգով պատասխանատվության ենթարկել նաև հաշվեքննության օբյեկտի ղեկավարին կամ վերադասին, եթե վերջիններս չեն կատարում ՀՊ-ի մասին օրենքից բխող օրինական պահանջները:

ՀՊ-ի հաստատած գործունեության ծրագիրը բաղկացած է պետական բյուջեի երեք, վեց, ինն ամիսների և տարեկան կատարման հաշվեքննությունից, այլ հաշվեքննություններից և ներքին գործընթացների ծրագրից: Իսկ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ եզրակացությունը կազմվում է հաշվետու տարվա պետական բյուջեի ֆինանսական և համապատասխանության հաշվեքննության միջոցով՝ օգտագործելով նույն տարվա պետական բյուջեի երեք, վեց և ինն ամիսների կատարման նկատմամբ ֆինանսական և համապատասխանության հաշվեքննությունների ընթացիկ եզրակացությունները: Պետական բյուջեի երեք, վեց, ինն ամիսների հաշվեքննության մասին դրույթը ուժի մեջ է մտնում միայն 2020 թվականի հունվարի մեկից:

Ինչ վերաբերում է ՀՊ գործունեության իրապարակայնությանը, սահմանվել է նաև ՀՊ-ի՝ իր հաստատած փաստաթղթերի (գործունեության ծրագիրը, ընթացիկ եզրակացությունները,

պետական բյուջեի կատարման մասին եզրակացությունը, գործունեության վերաբերյալ տարեկան հաղորդումը) մասին տեղեկություն տրամադրելու նոր ժամկետ: Եթե ՎՊ-ի մասին օրենքում այս փաստաթղթերի՝ խորհրդի կողմից հաստատվելուց հետո (բացի գործունեության ծրագրից) ԱԺ էր ներկայացվելու 10 օրվա, իսկ կայքում տեղադրվելու՝ 30 օրվա ընթացքում, ապա նոր օրենքով ՀՊ-ն պարտավոր է 3 աշխատանքային օրվա ընթացքում դրանք միաժամանակ ներկայացնել թե՛ ԱԺ և թե՛ տեղադրել իր պաշտոնական, ինչպես նաև ՀՀ հրապարակային ծանուցումների www.azdarar.am ինտերնետային կայքերում:

Այսպիսով, Էականորեն բարելավվել են հաշվեքննիչ պալատի գործունեության իրավական հիմքերը՝ արտացոլելով միջազգային չափանիշներ ու սկզբունքներ: Այսուամենայնիվ, ինստիտուցիոնալ առաջընթացի կարևորագույն նախապայմանը լինելու է հաշվեքննիչ պալատի փաստացի գործունեությունը՝ իրականացնելու օրենքով սահմանված լիազորություններն ու պարտականությունները:

Հավելված 4. Առողջապահական և սոցիալական պաշտպանության ոլորտներում պետական բյուջեի 2013-2017 թթ.-ի որոշ ծրագրերի ոչ ֆինանսական ցուցանիշների դինամիկայի մոնիտորինգ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Մոնիտորինգի համար ընտրված են առողջապահության և սոցիալական պաշտպանության ոլորտների 2013-2017 թվականներին իրականացված հետևյալ բյուջետային ծրագրերը՝ ծրագրային բյուջետավորման ֆորմատով.

Առողջապահության ոլորտ

Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ

Այս ծրագիրը նպատակաուղղված է մատուցելու բժշկական օգնություն և ծառայություններ բնակչության սոցիալապես անապահով խմբերին բժշկական օգնության և ծառայությունների բոլոր տեսակների համար՝ բացառությամբ կոսմետոլոգիական, օրգանների ու հյուսվածքների փոխպատվաստման և ստոմատոլոգիական թանկարժեք ծառայությունների:

Սրտի վիրահատության ծառայություններ

ՀՀ պետական բյուջեից սրտի անհետաձգելի վիրահատությունների և կորոնարոանգիոգրաֆիկ հետազոտությունների ամբողջ ծավալի ծառայությունների ձեռքբերում:

Անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայություններ

Նշված ծրագիրը նախատեսվում է սոցիալապես անապահով, նպաստառու (30 միավոր և ավելի) ընտանիքների անպտուղ զույգերին վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական ծառայություններ մատուցելու համար՝ յուրաքանչյուր տարի 2 տարիքային խումբ ընդգրկելու ընթացակարգով:

Սոցիալական ապահովության ոլորտ

Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում

Ծրագրի նպատակն է շահառուի սոցիալական ներառման, հաշմանդամներին սայլակների և լսողական սարքերի ապահովման միջոցով նրանց կենսագործունեության սահմանափակումների լրիվ կամ մասնակի հաղթահարում, փոխհատուցում (փոխարինում), հասարակական կյանքի բոլոր բնագավառներում այլ անձանց հետ հավասար հնարավորությունների ստեղծում, սոցիալական հմտությունների վերականգնում, կյանքի որակի բարելավում, լիարժեք և ներդաշնակ զարգացում:

Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների ծրագիր

Սա ՀՀ պետական բյուջեի ամենամեծ և ամենակարևոր ծրագրերից մեկն է՝ ուղղված աղքատության կրճատմանը:

ՍՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Առողջապահության ոլորտ

Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայությունների ֆինանսական ցուցանիշները

2013 թվականին «Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում նախատեսվել է 38,951 հիվանդանոցային դեպքի բուժում 4,141.1 մլն դրամ գումարով: Հաշվետու տարում պետական բյուջեից փաստացի ավելի քան 4.3 մլրդ դրամ է տրամադրվել բնակչության սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին տրամադրվող բժշկական օգնության ֆինանսավորմանը՝ 99.9%-ով ապահովվելով ծրագրի կատարումը: Այս ծրագրով պետության կողմից երաշխավորված անվճար հիվանդանոցային բժշկական օգնության շրջանակներում 2013 թվականին բուժօգնություն է ստացել 46.0 հազար հիվանդ:

2014 թվականին «Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում էր 65,951 հիվանդանոցային դեպքի բուժում 7,430.0 մլն դրամ գումարով՝ 2013 թվականի 38,951 դեպքի և 4,141.1 մլն դրամի դիմաց կամ 27 հազար դեպքով և 3,288.9 մլն դրամով ավելի, որից դեպքերի թվաքանակի ավելացմամբ պայմանավորված՝ 3.041.8 մլն դրամ, իսկ մեկ հիվանդի մեկ օրվա բուժման միջին արժեքի ավելացմամբ պայմանավորված՝ 247.1 մլն դրամ:

2014 թվականին պետական բյուջեից շուրջ 6.6 մլրդ դրամ էր տրամադրվել բնակչության սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին տրամադրվող բժշկական օգնության ֆինանսավորմանը՝ 99.4%-ով ապահովվելով ծրագրի կատարումը: Այս ծրագրով պետության կողմից երաշխավորված անվճար հիվանդանոցային բժշկական օգնության շրջանակներում 2014 թվականին բուժօգնություն էր ստացել 61.4 հազար հիվանդ՝ 2013 թվականի 46 հազարի դիմաց: 2013 թվականի համեմատ նշված ծախսերն աճել էին 52.5%-ով կամ 2.3 մլրդ դրամով:

2015 թվականին «Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում էր 62,422

դեպքի բուժում 7,202.3 մլն դրամով 2014 թ.-ի 65,951 դեպքի և 7,430.0 մլն դրամի դիմաց կամ 3,529 դեպքով և 227.7 մլն դրամով պակաս: Սույն ծրագրից 258.7 մլն դրամ տեղափոխվել էր «Երեխաների բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագիր, 69.1 մլն դրամ՝ «Դժվարամատչելի ախտորոշիչ հետազոտություններ» ծրագիր, իսկ 78.6 մլն դրամ՝ «Անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագիր: Միաժամանակ, նշված ծրագրի գծով, մեկ հիվանդի բուժման միջին արժեքի ավելացմամբ պայմանավորված, ծախսերն ավելացել են 178.7 մլն դրամով:

Հաշվետու տարում պետական բյուջեից ավելի քան 7.4 մլրդ դրամ էր տրամադրվել բնակչության սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին տրամադրվող բժշկական օգնության ֆինանսավորմանը՝ 100.0%-ով ապահովվելով ծրագրի կատարումը: Այս ծրագրով պետության կողմից երաշխավորված անվճար հիվանդանոցային բժշկական օգնության շրջանակներում 2015 թվականին բուժօգնություն էր ստացել 66.5 հազար հիվանդ՝ 2014 թվականի 61.4 հազարի դիմաց: 2014 թվականի համեմատ նշված ծախսերն աճել էին 13.1%-ով կամ 862.5 մլն դրամով:

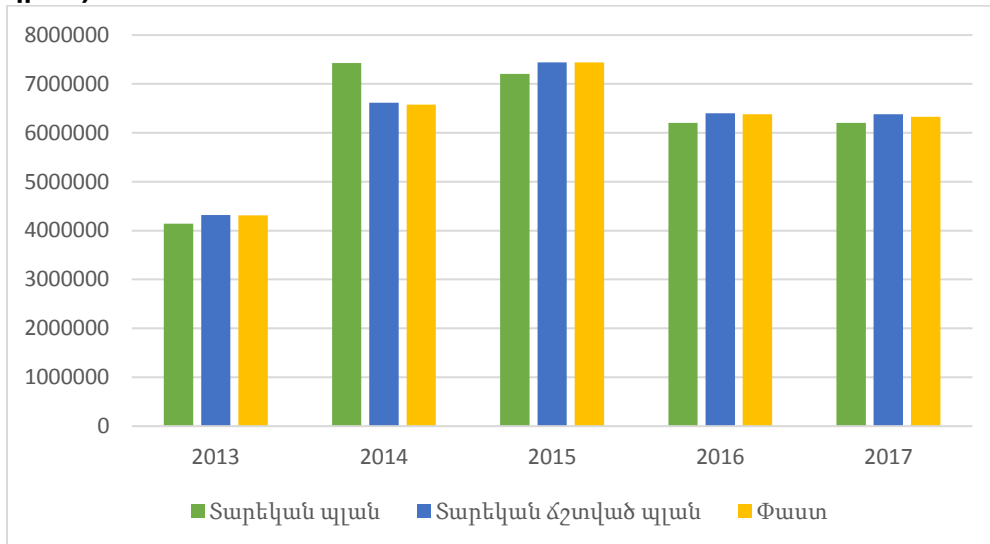
2016 թվականին «Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում էր 58,010 դեպքի բուժում 6,205.6 մլն դրամով 2015 թվականի 62,422 դեպքի և 7,202.2 մլն դրամի դիմաց կամ 4,412 դեպքով և 996.6 մլն դրամով պակաս: Սույն ծրագրից 670.8 մլն դրամ (1,141 դեպք) տեղափոխվել է «Սրտի վիրահատության ծառայություններ» ծրագիր, իսկ 350.0 մլն դրամ (3,271 դեպք)՝ «Երեխաներին բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագիր: Մինևսույն ժամանակ, նշված ծրագրով, Էլեկտրաէներգիայի սակագնի բարձրացմամբ պայմանավորված, ծախսերն ավելացել են 24.2 մլն դրամով:

2016 թվականին պետական բյուջեից ավելի քան 6.4 մլրդ դրամ է տրամադրվել բնակչության սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին տրամադրվող բժշկական օգնության ծառայությունների ֆինանսավորմանը՝ 99.7%-ով ապահովվելով ծրագրի կատարումը: Այս ծրագրով պետության կողմից երաշխավորված անվճար հիվանդանոցային բժշկական օգնության շրջանակներում հաշվետու տարում բուժօգնություն էր ստացել 63.1 հազար հիվանդ՝ 2015 թվականի 66.5 հազարի դիմաց: 2015 թվականի համեմատ նշված ծախսերը նվազել են 14.2%-ով կամ 1.1 մլրդ դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված 2016 թվականի սրտի անհետաձգելի վիրահատության ծառայությունների ծախսերի տեղափոխմամբ «Սրտի վիրահատության ծառայություններ» ծրագիր:

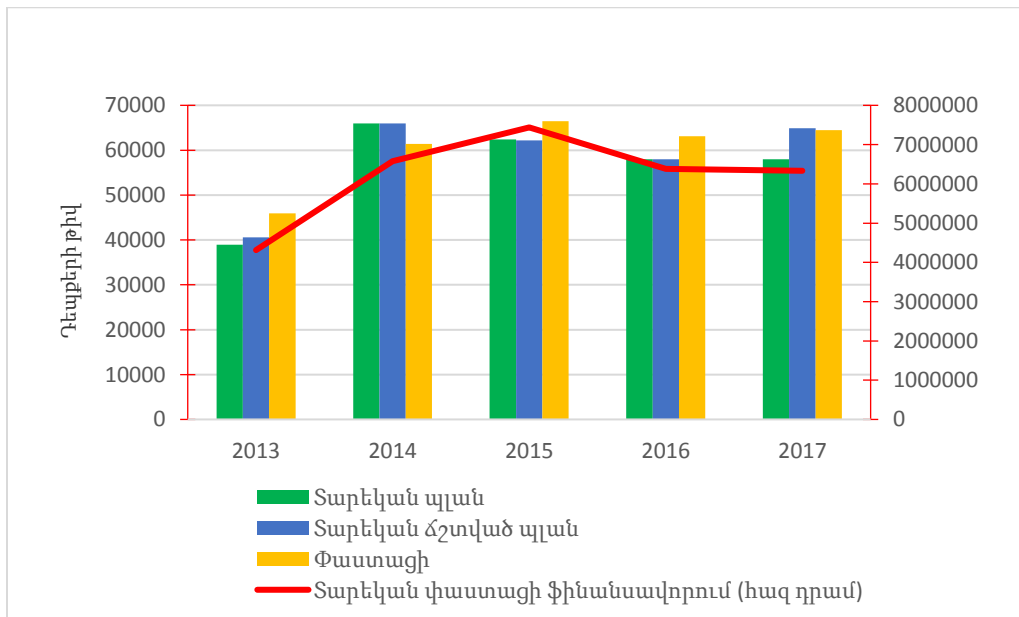
2017 թվականին «Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում նախատեսվել էր 58,010 դեպքի բուժում 6,202.7 մլն դրամով 2016 թվականի նույն քանակով դեպքերի և 6,205.6 մլն դրամի դիմաց կամ 2.9 մլն դրամով պակաս: Գազի և Էլեկտրաէներգիայի սակագների փոփոխությամբ պայմանավորված՝ ծախսերը նվազել էին 20.5 մլն դրամով: Մինևսույն ժամանակ, ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի չափը չգերազանցող աշխատավարձ ստացողների համար, 1000 դրամի չափով դրոշմանիշային վճարի ապահովմամբ պայմանավորված, ծախսերն ավելացել էին 17.6 մլն դրամով:

2017 թ.-ի պետական բյուջեից ավելի քան 6.3 մլրդ դրամ էր տրամադրվել բնակչության սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին տրամադրվող բժշկական օգնության ծառայությունների ֆինանսավորմանը՝ ապահովելով 99.2% կատարողական: Ծրագրով պետության կողմից երաշխավորված անվճար հիվանդանոցային բժշկական օգնության շրջանակներում 2017 թվականին բուժօգնություն էր ստացել 64.5 հազար հիվանդ՝ բյուջեով նախատեսված 64.9 հազարի և 2016 թվականի 63.1 հազարի դիմաց: 2016 թվականի համեմատ նշված ծախսերը նվազել էին 0.7%-ով կամ 47.5 մլն դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված 2017 թվականին գազի և էլեկտրաէներգիայի սակագների փոփոխությամբ:

Գծապատկեր 3.1.1.1 Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայությունների ծրագրի ֆինանսական ցուցանիշները (հազար դրամ)

Գծապատկեր 3.1.1.2 Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայությունների ծրագրի ոչ ֆինանսական ցուցանիշները

3.1.2 Սրտի վիրահատության ծառայություններ

2015 թվականին «Սրտի անհետաձգելի վիրահատության ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում էր 420 դեպքի բուժում 500.0 մլն դրամով: 2015 հաշվետու տարում 9.1 մլրդ դրամ էր օգտագործվել *մասնագիտացված հիվանդանոցային ծառայությունների* ձեռքբերման նպատակով՝ կազմելով ծրագրի 99.8%-ը: 2014 թվականի համեմատ նշված ծախսերն աճել էին 18.9%-ով կամ ավելի քան 1.4 մլրդ դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված էր 2015 թվականին առաջին անգամ ՀՀ պետական բյուջեից սրտի անհետաձգելի վիրահատության ծառայությունների ձեռքբերման համար միջոցների հատկացմամբ, ինչպես նաև հոգեկան ու նարկոլոգիական հիվանդների բժշկական օգնության և տուբերկուլյոզի բժշկական օգնության ծառայությունների ձեռքբերման ծախսերի աճով:

2016 թվականին «Սրտի վիրահատության ծառայություններ» նոր ծրագրի գծով նախատեսվել էր 3,505 դեպքի բուժում 3,085.7 մլն դրամով: Նշված ծրագրում նախատեսվում էր համախմբել «Սրտի անհետաձգելի վիրահատության ծառայություններ», «Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ», «Չինծառայողներին, ինչպես նաև փրկարար ծառայողներին և նրանց ընտանիքի անդամներին բժշկական օգնության ծառայություններ», «Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայություններ» և «Երեխաներին բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրերի շրջանակներում կատարվող սրտի վիրահատությունների և կորոնարոնագիտագրաֆիկ հետազոտությունների ամբողջ ծավալը:

Հաշվետու 2016 թվականին «Սրտի վիրահատությունների ծառայություններ» նպատակով ծախսվել է 3.6 մլրդ դրամ՝ 99.9%-ով ապահովելով ծրագրի կատարումը: Նախորդ տարվա համեմատ նշված ծախսերն աճել են շուրջ 2.8 անգամ: Աճը պայմանավորված է առողջապահության ոլորտի այլ ծրագրերից սրտի վիրահատությանը հատկացվող միջոցները տվյալ ծրագիր տեղափոխելու հանգամանքով: Ծրագրի շրջանակներում 2016 թվականին բուժօգնություն է մատուցվել 5.7 հազար հիվանդի՝ նախատեսված 3.5 հազարի դիմաց: Բյուջեով նախատեսվածի համեմատ ավելի մեծ թվով հիվանդների սպասարկումն ապահովվել է բուժօգնության փաստացի միջին գնի նվազման հաշվին:

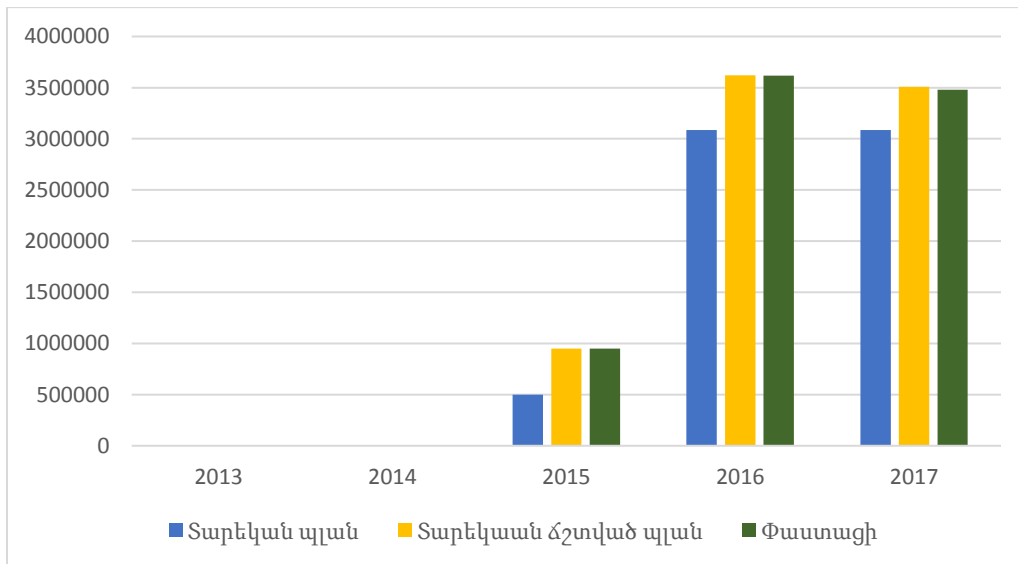
2017 թվականին «Սրտի վիրահատության ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվել էր 3,505 դեպքի բուժում 3,084.3 մլն դրամ գումարով՝ 2016 թվականի նույնքան դեպքի և 3,085.7 մլն դրամի դիմաց կամ 1.4 մլն դրամով պակաս: Գազի և էլեկտրաէներգիայի սակագների փոփոխությամբ պայմանավորված՝ ծախսերը նվազել էին 10.2 մլն դրամով:

Մինևույն ժամանակ, ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի չափը չգերազանցող աշխատավարձ ստացողների համար 1000 դրամի չափով դրոշմանիշային վճարի ապահովմամբ պայմանավորված՝ ծախսերը ավելացել էին 8.8 մլն դրամով:

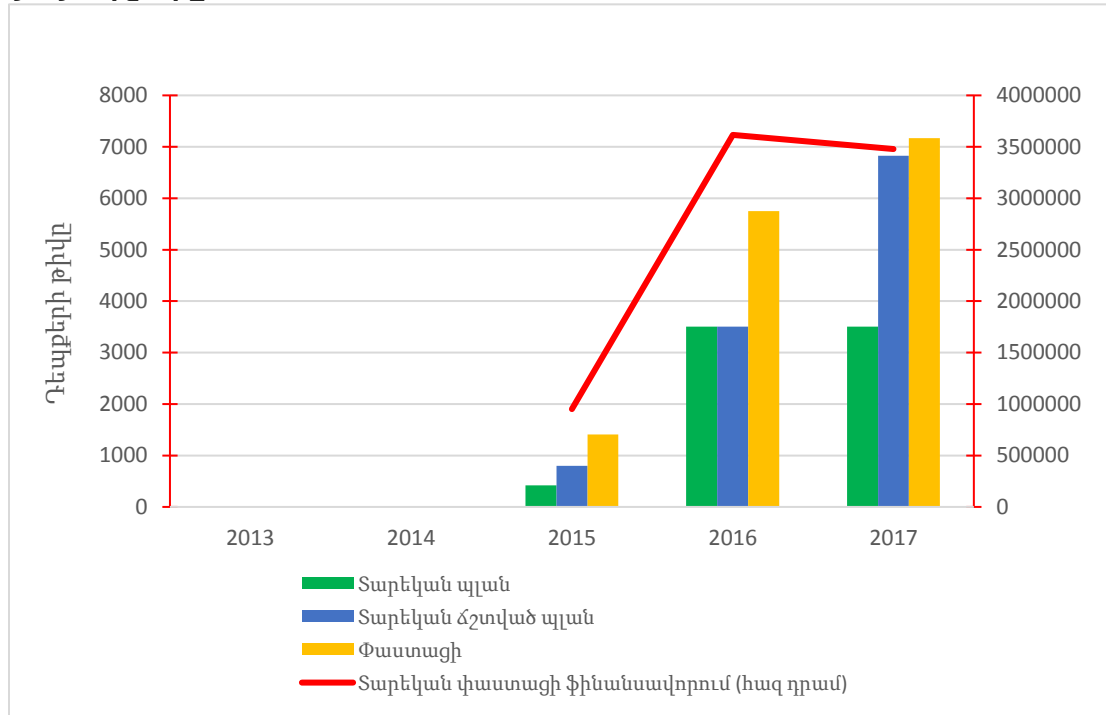
Հաշվետու 2017 թվականին «Սրտի վիրահատությունների ծառայություններ» նպատակով ծախսվել էր 3.5 մլրդ դրամ՝ 99.1%-ով ապահովելով ծրագրի կատարումը: Ծրագրի շրջանակներում 2017 թվականին բուժօգնություն էր մատուցվել 7.2 հազար հիվանդի՝

Նախատեսված 6.8 հազարի և 2016 թվականի 5.7 հազարի դիմաց: Բյուջեով նախատեսվածի համեմատ ավելի մեծ թվով հիվանդների սպասարկումն ապահովվել էր բուժօգնության փաստացի միջին գնի նվազման հաշվին: Նախորդ տարվա համեմատ նշված ծախսերը նվազել էին 137.3 մլն դրամով կամ 3.8%-ով: Նվազումը պայմանավորված էր այն հանգամանքով, որ 2017 թվականի հոկտեմբերից պետական հիմնարկների աշխատակիցներին մատուցվող սրտի վիրահատության ծառայությունները մատուցվել են «Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում՝ մաս կազմելով վերջինիս գծով առողջության ապահովագրության փաթեթների շրջանակներում մատուցվող ծառայությունների ցանկին:

Գծապատկեր 3.1.2.1 Սրտի վիրահատության ծառայությունների ծրագրի ֆինանսական ցուցանիշները (հազար դրամ)

Գծապատկեր 3.1.2.2 Սրտի վիրահատության ծառայությունների ծրագրի ոչ ֆինանսական ցուցանիշները

3.1.3 Անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայություններ

2015 թվականի բյուջեով նախատեսվել էր Մոր և մանկան առողջության պահպանման ծառայությունների բարելավման ոլորտում անպտուղության կանխարգելման և այդ խնդրի հաղթահարման հետ կապված (Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի համաձայն) սոցիալապես անապահով, նպաստառու (30 միավոր և ավելի) ընտանիքների անպտուղ զույգերին՝ վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական ծառայություններ մատուցելու համար «Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրից 78.6 մլն դրամ տեղափոխել նույն խմբի «Անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագիր:

«Անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում էր 696 դեպքի բուժում 78.6 մլն դրամով: Նշված ծրագիրը նախատեսվում էր սոցիալապես անապահով, նպաստառու (30 միավոր և ավելի) ընտանիքների անպտուղ զույգերին՝ վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական ծառայություններ մատուցելու համար՝ յուրաքանչյուր տարի 2 տարիքային խումբ ընդգրկելու ընթացակարգով: Անվճար բուժօգնության իրավունք ունեցող ընտանեկան նպաստի համակարգում ընդգրկված 36 և ավելի միավոր ունեցող

Նպաստառու կանանց համար այն իրականացվում է անվճար, իսկ 30-35 միավոր ունեցողների համար՝ 50 տոկոս զեղչով:

Ծրագրի շրջանակներում հաշվետու 2015 թվականին ծախսվել է 56.1 մլն դրամ՝ կազմելով նախատեսված ցուցանիշի 71.3%-ը: Ծեղումը պայմանավորված էր բուժօգնության դեպքերի փաստացի քանակով: Ծրագրի շրջանակներում բուժօգնություն էր ստացել 180 հիվանդ՝ նախատեսված 696-ի փոխարեն: Նշենք, որ ծախսված գումարից 50 մլն դրամը հատկացվել էր «Վերարտադրողական առողջության, պերինատալոգիայի, մանկաբարձության և գինեկոլոգիայի ինստիտուտ», «Մոր և մանկան առողջության պահպանման գիտահետազոտական կենտրոն» և «Շենգավիթ» բժշկական կենտրոն» փակ բաժնետիրական ընկերություններին՝ որպես կանխավճար՝ 2016 թվականի ընթացքում սահմանամերձ գյուղական համայնքների անպտղություն ունեցող 35 ամուսնական զույգերի վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնություն և սպասարկում տրամադրելու համար:

2016 թվականին «Անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում էր 696 դեպքի բուժում 78.6 մլն դրամով՝ 2015 թվականի չափով:

2016 թվականին անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայությունների ձեռքբերման նպատակով ծախսվել էր 35.8 մլն դրամ՝ կազմելով նախատեսված ցուցանիշի 80.3%-ը: Ծրագրի շրջանակներում 2016 թվականին իրականացվել էին արտամարմնային բեղմնավորումից առաջ կատարվող 3493 ախտորոշիչ հետազոտություններ: Նախորդ տարվա համեմատ նշված ծախսերը նվազել էին 36.1%-ով կամ 20.2 մլն դրամով՝ պայմանավորված նրանով, որ 2015 թվականին 50 մլն դրամ հատկացվել էր որպես կանխավճար՝ 2016 թվականի ընթացքում վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ սահմանամերձ գյուղական համայնքների անպտղություն ունեցող 35 ամուսնական զույգերի բժշկական օգնություն և սպասարկում (արտամարմնային բեղմնավորում) տրամադրելու համար: Ծրագիրը սկսել է իրականացվել 2015 թվականի հոկտեմբեր ամսից:

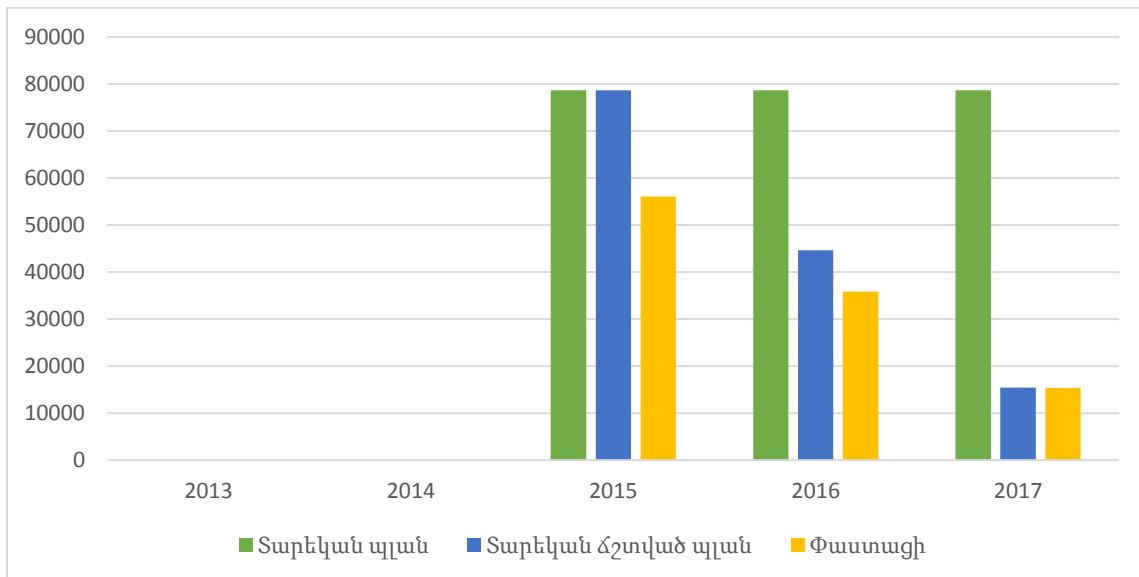
Շարունակվել էր սոցիալապես անապահով ընտանիքների անպտղության խնդրի հաղթահարմանն ուղղված ՀՀ կառավարության 27 մայիսի 2015 թ.-ի N568 որոշման շարունակական կիրարկումը, շուրջ 90 անպտուղ զույգ հետազոտվել և բուժվել էր պետական պատվերի շրջանակներում, կազմակերպվել էր 35 անպտուղ ամուսնական զույգի արտամարմնային բեղմնավորման հետազոտություն և բուժօգնություն:

2017 թվականին «Անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվել էր 696 դեպքի բուժում 78.6 մլն դրամով՝ 2016 թվականի չափով: 2017 թվականին անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայությունների ձեռքբերման նպատակով ծախսվել էր 15.3 մլն դրամ՝ կազմելով նախատեսված ցուցանիշի 99.4%-ը: Նախորդ տարվա համեմատ նշված ծախսերը նվազել էին 57.2%-ով կամ 20.5 մլն դրամով, ինչը պայմանավորված էր տարվա ընթացքում ծրագրի արդյունավետության գնահատման նախնական արդյունքների հիման վրա ծրագրի ժամանակավոր դադարեցման և վերանայմանն ուղղված աշխատանքների մեկնարկով: Նշված ծրագիրը նախատեսված է եղել սոցիալապես անապահով, նպաստառու (30 և ավելի միավոր

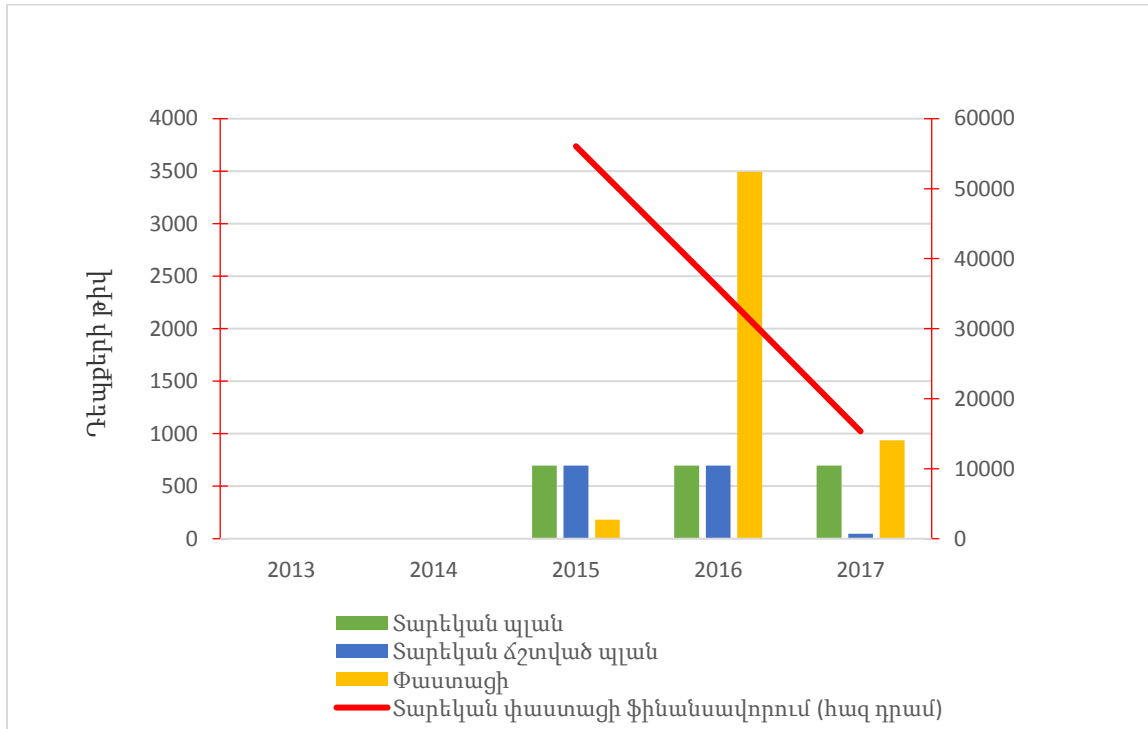

ունեցող) ընտանիքների անպտուղ զույգերին վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական ծառայություններ մատուցելու համար՝ յուրաքանչյուր տարի 2 տարիքային խումբ ընդգրկելու ընթացակարգով, սակայն 2017 թվականի արդյունքներով ի հայտ են եկել նշված խմբի շահառուների հավաքագրման և ծառայությունների արդյունավետության գնահատման խնդիրներ, որից բխել է ծրագրի սկզբունքների վերանայման անհրաժեշտությունը:

Գծապատկեր 3.1.3.1 Անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայությունների ծրագրի ֆինանսական ցուցանիշները (հազար դրամ)

Գծապատկեր 3.1.3.2 Անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայությունների ոչ ֆինանսական ցուցանիշներ

Սոցիալական ապահովության ոլորտ

3.2.1 Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում

2013 թվականին «Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում» ծրագրի գծով ծախսը կազմել էր 858.6 մլն դրամ (պահպանվել է 2012 թվականի համար նախատեսված չափը): 2013 թվականին նախատեսվում էր արտադրել և բաշխել պրոթեզաօրթոպեդիկ, վերականգնողական և վերանորոգման պարագաներ՝ ընդամենը 13,799 պարագա (2012 թվականին՝ 13,945 պարագա): Այսպիսով.

ա) 12,291 պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաների գծով՝ 755.5 մլն դրամ (2012 թվականին՝ 12,498 պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաներ),

բ) 1298 պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաների վերանորոգման գծով՝ 66.6 մլն դրամ (2012 թվականին՝ 1257 պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագայի վերանորոգման պարագաներ),

գ) ձայնաստեղծ սարքերի գծով՝ 80 հատ՝ 28.0 մլն դրամ (2012 թվականին՝ 100 հատ),

դ) աչքի պրոթեզների գծով՝ 130 հատ՝ 8.5 մլն դրամ (2012 թվականին՝ 90 հատ):

Հաշվետու տարում հաշմանդամներին անվճար պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման տեխնիկական միջոցներով ապահովման և դրանց վերանորոգման համար ծախսվել է 858.3 մլն դրամ՝ ապահովելով 100% կատարողական: Ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվել են անվճար բժշկական օգնության և սպասարկման իրավունք ունեցող հաշմանդամ քաղաքացիների համար գերմանական և հայրենական տեխնոլոգիաներով արտադրվող պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների և վերականգնման տեխնիկական միջոցների պատրաստումը և վերանորոգումը, տրամադրվել են նաև ձայնաստեղծ սարքեր և աչքի պրոթեզներ: Նշված ծախսերը 2012 թվականի համեմատ գրեթե փոփոխություն չեն կրել:

2014 թվականին **«Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում»** ծրագրի գծով ծախսը կազմել էր 880.1 մլն դրամ (2013 թվականին՝ 858.6 մլն դրամ): 2013 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ ծախսերի աճը կազմում էր 21.5 մլն դրամ (պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաները տրվում են ՀՀ կառավարության 12.04.2007 թվականի N 453-Ն որոշմամբ սահմանված ժամկետները լրացած, ինչպես նաև առաջին անգամ և հաջորդ տարվա 1-ին եռամսյակում դրանց կարիքը ունեցող անձանց), որը պայմանավորված էր.

ա/ պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների թվի փոփոխությամբ կամ 13495 պարագա, այդ թվում՝ 5144 պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագա, 7316 վերականգնողական պարագա, 1035 վերանորոգման պարագաներ 2013 թվականի 13,799 պարագայի դիմաց՝ գների աճի պայմաններում (միջին գինը կանխատեսվում է 60.8 հազ. դրամ 2013 թվականին նախատեսված 60.5 հազ. դրամի դիմաց)՝ 820.8 մլն դրամ,

բ/ աչքի պրոթեզի (տրվում է երեխաների համար՝ տարեկան, մեծահասակների համար՝ երկու տարին մեկ անգամ) քանակի աճով կամ 150 հատ 2013 թվականի 130-ի դիմաց (2014 թվականին ծրագրում ընդգրկվելու համար դիմում են երկու և ավելի տարին լրացած պրոթեզավորված անձինք՝ 2012 թվականին պրոթեզավորվել էր 90 հաշմանդամ, որոնց պրոթեզավորման ժամկետը լրանում էր 2014 թվականին)՝ 9.8 մլն դրամ,

գ/ ձայնաստեղծ սարքերի (տրվում է հինգ տարին մեկ անգամ)՝ 80 հատ պահպանման պայմաններում՝ 27.7 մլն դրամ (մեկ միավորի գնի նվազման պայմաններում կամ 346.0 հազ. դրամ 2013 թվականին նախատեսված 350.0 հազ. դրամի դիմաց),

դ/ «Հաշմանդամներին սայլակներով և լսողական սարքերով ապահովում» ծրագրից եվրոպական արտադրության լսողական սարքերի ձեռքբերման համար հավաստագրերի (250 հատ, տրվում է հինգ տարին մեկ անգամ) գումարի ներառմամբ՝ 20.0 մլն դրամ,

ե/ սայլակների և լսողական սարքերի հարմարեցման և տեղադրման ծառայությունների համար ծախսերի նախատեսմամբ՝ յուրաքանչյուրի գծով 0.9 մլն դրամ կամ ընդամենը 1.8 մլն դրամ:

Հաշվետու 2014 թվականին հաշմանդամներին անվճար պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման տեխնիկական միջոցներով ապահովման և դրանց վերանորոգման համար ծախսվել էր 854 մլն դրամ՝ ապահովվելով 99.3% կատարողական: Ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվել են անվճար բժշկական օգնության և սպասարկման իրավունք ունեցող հաշմանդամ քաղաքացիների համար գերմանական և հայրենական տեխնոլոգիաներով արտադրվող պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների և վերականգնման տեխնիկական միջոցների պատրաստումը, վերանորոգումը, տրամադրվել են նաև ձայնաստեղծ սարքեր և աչքի պրոթեզներ: Նշված ծախսերը նախորդ տարվա համեմատ գրեթե փոփոխություն չեն կրել:

2015 թվականին «Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում» ծրագրի գծով ծախսը կազմում էր 856.3 մլն դրամ 2014 թվականի 880.1 մլն դրամի դիմաց (պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաները տրվում են ՀՀ կառավարության 12.04.2007 թվականի N 453-Ն որոշմամբ սահմանված ժամկետները լրացած, ինչպես նաև առաջին անգամ և հաջորդ տարվա 1-ին եռամսյակում դրանց կարիքը ունեցող անձանց): Ծախսերի նվազումը կազմել էր 23.7 մլն դրամ, որը պայմանավորված էր.

ա/ եվրոպական արտադրության լսողական սարքերի ձեռքբերման համար հավաստագրերի թվի (50-ով) պակասեցման հետևանքով 4.0 մլն դրամով նվազմամբ և կազմում էր 16.0 մլն դրամ (2014 թվականին՝ 250 հատ 20.0 մլն դրամ գումարով, տրվում է հինգ տարին մեկ անգամ), այն ամբողջապես տեղափոխվել է «Եվրոպական արտադրության լսողական սարքերի ձեռքբերման համար հավաստագրերի տրամադրում» ծրագիր,

բ/ սայլակների և լսողական սարքերի հարմարեցման և տեղադրման ծառայությունների համար 1.9 մլն դրամ գումարի տեղափոխմամբ «Սոցիալական բնակարանային ֆոնդի սպասարկման ծառայությունների տրամադրում» ծրագիր,

գ/ աչքի պրոթեզի թվի ավելացման հետ կապված (20 հատ) 1.3 մլն դրամի աճով, և կազմում էր 11.1 մլն դրամ (2014 թվականին՝ 150 հատ 9.8 մլն դրամ գումարով, երեխաներին տրվում է տարեկան մեկ անգամ, մեծահասակներին՝ երկու տարին մեկ անգամ),

դ/ ձայնաստեղծ սարքերի թիվը և գումարը պահպանվել էր նախորդ տարվա չափով (2014 թվականին՝ 80 հատ 27.7 մլն դրամ գումարով, տրվում է հինգ տարին մեկ անգամ),

ե/ պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաների թվի 378 միավորի պակասեցման հետևանքով 3.2 մլն դրամի նվազմամբ, և կազմում էր 817.6 մլն դրամ (2014 թվականին՝ 13,495 պարագա 820.8 մլն դրամ գումարով):

Այսպիսով, պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների ընդհանուր թիվը կանխատեսվել է 13,367՝ 2014 թվականին նախատեսված 13,725 դիմաց:

Հաշվետու 2015 թվականին «Հաշմանդամներին անվճար պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում» ծրագրով ծախսվել էր 824.6 մլն դրամ՝ ապահովելով 100% կատարողական: Ծրագրի շրջանակներում 2015 թվականին տրամադրվել էր 4673 հատ պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագա (2014-ին՝ 4250), 7723 հատ վերականգնողական պարագա (2014-ին՝ 7586), 80 հատ ձայնաստեղծ սարք (2014-ին՝ 80), 170 հատ աչքի պրոթեզ (2014-ին՝ 150), կատարվել է 657 վերանորոգում (2014-ին՝ 592): Նշված ծախսերը նախորդ տարվա համեմատ նվազել էին 3.4%-ով կամ 29.4 մլն դրամով, ինչը պայմանավորված էր մրցույթի արդյունքում գնման ենթակա ապրանքների՝ ավելի ցածր գներով ձեռքբերմամբ:

2016 թվականին «Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում» ծրագրի գծով ծախսը կազմում էր 856.3 մլն դրամ (պահպանվել է 2015 թվականի համար նախատեսված չափը): Պրոթեզաօրթոպեդիկ, վերականգնման և վերանորոգման պարագաները տրվում են ՀՀ կառավարության 10.09.2015 թվականի N 1035-Ն որոշմամբ սահմանված ժամկետները լրացած, ինչպես նաև առաջին անգամ դրանց կարիքը ունեցող անձանց:

2016 թվականի համար նախատեսվում էր ձեռք բերել և բաշխել.

ա/ աչքի պրոթեզ 200 հատ՝ 13.0 մլն դրամ,

բ/ ձայնաստեղծ սարքեր 80 հատ՝ 27.7 մլն դրամ,

գ/ պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաներ 13,600 հատ՝ 815.6 մլն դրամ:

Այսպիսով, պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների ընդհանուր թիվը կանխատեսվում էր 13,880՝ 2015 թվականին նախատեսված 13,367 դիմաց:

Հաշվետու 2016 թվականին հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման տեխնիկական միջոցներով ապահովման և դրանց վերանորոգման համար ծախսվել էր 828.3 մլն դրամ՝ ապահովելով 98.5% կատարողական: Սույն ծրագրով հաշմանդամներին տրամադրվել էին 12,152 (2015-ին՝ 8923) պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաներ, 80 (2015-ին՝ 80) ձայնաստեղծ սարքեր, 200 (2015-ին՝ 170) աչքի պրոթեզ և իրականացվել էր 787 (2015-ին՝ 657) պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների վերանորոգում: Նշված ծախսերը նախորդ տարվա համեմատ աճել էին 0.4%-ով: Ձեռք բերված պարագաների թվի աճը պայմանավորված էր մրցույթների արդյունքում ձևավորված ավելի ցածր գներով:

2017 թվականին «Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում» ծրագրի գծով ծախսը կազմում էր 856.3 մլն դրամ (պահպանվել է 2016 թվականի համար նախատեսված չափը)՝ պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների փոփոխության պայմաններում (պրոթեզաօրթոպեդիկ, վերականգնման և վերանորոգման պարագաները տրվում են ՀՀ կառավարության 10.09.2015 թվականի N 1035-Ն որոշմամբ սահմանված ժամկետները լրացած, ինչպես նաև առաջին անգամ դրանց կարիքը ունեցող անձանց):

2017 թվականի համար նախատեսվում էր ձեռք բերել և բաշխել.

ա/ աչքի պրոթեզ 200 հատ՝ 13.0 մլն դրամ (պահպանվել է 2016 թվականի մակարդակը),

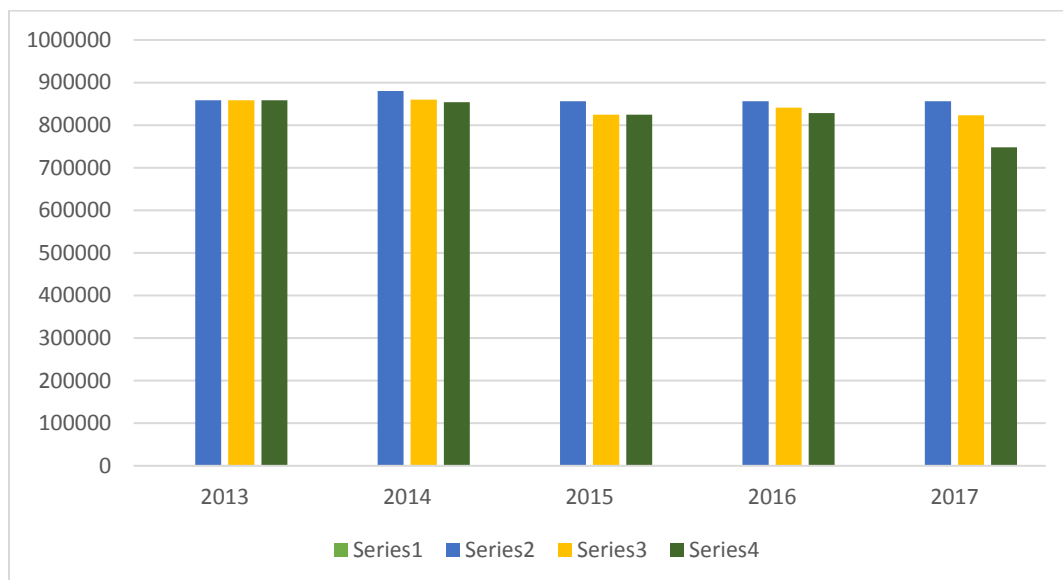
բ/ ձայնաստեղծ սարքեր 100 հատ՝ 34.5 մլն դրամ (2016 թվականի 80 դիմաց),

գ/ պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաներ 13,245 հատ՝ 815.6 մլն դրամ (2016 թվականի 13,600 դիմաց):

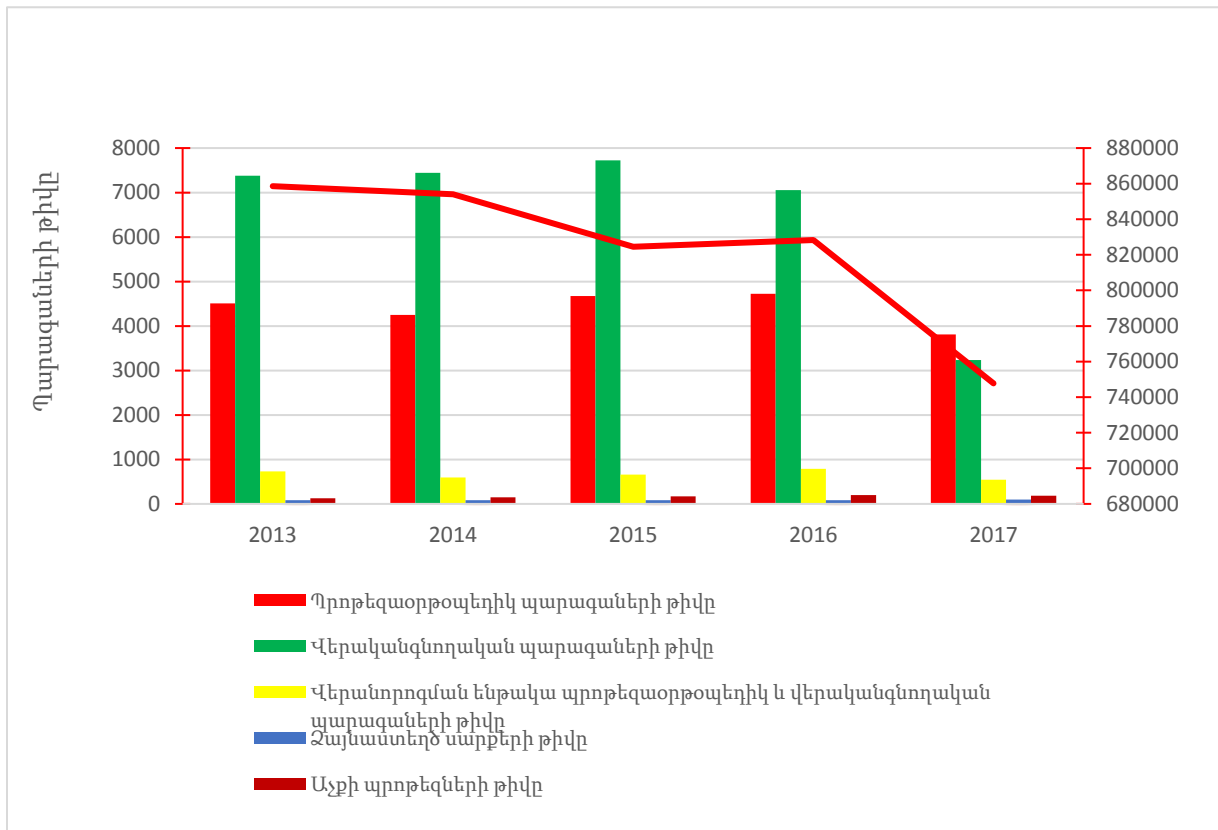
Այսպիսով, պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների ընդհանուր թիվը կանխատեսվում էր 13,545՝ 2016 թվականին նախատեսված 13,880 դիմաց:

Հաշվետու 2017 թվականին հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման տեխնիկական միջոցներով ապահովման և դրանց վերանորոգման համար ծախսվել է 747.7 մլն դրամ՝ ապահովելով 90.8% կատարողական: Սույն ծրագրի շրջանակներում հաշմանդամներին տրամադրվել էր 3810 պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագա՝ նախատեսված 4675-ի փոխարեն, 3232 վերականգնողական պարագա՝ նախատեսված 7936-ի փոխարեն, 100 ձայնաստեղծ սարք՝ նախատեսվածին համապատասխան, 186 աչքի պրոթեզ՝ նախատեսված 200-ի փոխարեն և 543 պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագայի վերանորոգում՝ նախատեսված 634-ի փոխարեն: Տևտեսումը պայմանավորված էր պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաների գնման ընթացակարգերի մի մասը դատարանի վճռով կասեցնելու և փաստացի դիմած հաշմանդամների թվաքանակը նախատեսվածից պակաս լինելու հանգամանքներով: Նշվածով պայմանավորված՝ արձանագրվել էր նախորդ տարվա համեմատ տվյալ ծախսերի 9.7%-ով անկում:

Գծապատկեր 3.2.1.1 Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում (հազար դրամ)

Գծանկար 3.2.1.2 Հաշմանդամներին պրոթեզատրթուպեդիկ պարագաներով, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում ծառայությունների ոչ ֆինանսական ցուցանիշներ

3.2.2 Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ

2013 թվականին «Ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն» ծրագրի ծախսը կազմում է 37,105.8 մլն դրամ (պահպանվել է 2012 թվականի համար նախատեսված չափը): Ծրագրով նախատեսվող նպաստառուների թվաքանակը կազմում էր 104,685 ընտանիք, իսկ նպաստի միջին ամսական չափը՝ 29,537.8 դրամ:

Հաշվետու 2013 թվականին 34.6 մլրդ դրամ, տրամադրվել էր ընտանեկան նպաստի և միանվագ դրամական օգնության ֆինանսավորմանը, որը կազմել էր նախատեսվածի 100%-ը: Նախորդ տարվա համեմատ այս ծախսերն աճել էին 4.5%-ով, ինչը պայմանավորված էր 2013 թվականին նպաստառու ընտանիքների միջին թվաքանակի աճով: 2013 թվականին այն կազմել էր 102,570՝ 2012 թվականի 96,309-ի դիմաց, իսկ նպաստի նվազագույն չափը մնացել է անփոփոխ՝ կազմելով 16,000 դրամ:

2014 թվականին «Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ» ծրագրի ծախսը կազմում էր 37105.8 մլն դրամ (պահպանվել էր 2013 թվականի համար նախատեսված չափը): Ծրագրով նախատեսվող նպաստառուների թվաքանակը կազմում էր 104,685 ընտանիք, իսկ նպաստի միջին ամսական չափը՝ 29,537.8 դրամ:

2014 թվականին 35.4 մլրդ դրամ տրամադրվել էր ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների ֆինանսավորմանը, որը կազմել էր նախատեսվածի 98.9%-ը: Նախորդ տարվա համեմատ այս ծախսերն աճել էին 2.5%-ով, ինչը պայմանավորված էր նպաստի չափի բարձրացման հանգամանքով. 2014 թվականի օգոստոսի 1-ից նպաստի բազային մասը բարձրացվել էր 1000 դրամով:

2015 թվականին «Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ» ծրագրի ծախսը կազմում էր շուրջ 38,362.0 մլն դրամ (2014 թվականին՝ 37,105.8 մլն դրամ): Ծախսերի աճը 1,256.2 մլն դրամի չափով պայմանավորված էր նպաստի միջին ամսական չափի աճով կամ 30,537.6 դրամ (2014 թվականի օգոստոսի 1-ից նպաստի բազային մասը աճել էր 1.0 հազ. դրամով և կազմում էր 17.0 հազ. դրամ) 2014 թվականի 29,537.8 դրամի դիմաց՝ պահպանելով 2014 թվականին նախատեսված նպաստառուների թվաքանակը՝ 104,685 ընտանիք:

Հաշվետու 2015 թվականին 36.6 մլրդ դրամ տրամադրվել էր ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների ֆինանսավորմանը, որը կազմել էր նախատեսվածի 99.9%-ը: Ծրագրի շրջանակներում 2015 թվականին փաստացի նպաստ էին ստացել ամսական միջինը 103,745 ընտանիք, նախատեսված 104,685 ընտանիքների փոխարեն: Նախորդ տարվա համեմատ այս ծախսերն աճել էին 3.2%-ով՝ պայմանավորված նպաստի չափի բարձրացմամբ: 2014 թվականի օգոստոսի 1-ից ընտանեկան նպաստի բազային մասը սահմանվել էր 17,000 դրամ նախկին 16,000 դրամի փոխարեն:

2016 թվականին «Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ» ծրագրի ծախսը կազմել էր շուրջ 38,362.0 մլն դրամ (պահպանվել է 2015 թվականի համար նախատեսված չափը): 2016 թվականին նախատեսվում էր նպաստ հատկացնել 104,685 ընտանիքի, իսկ նպաստի միջին ամսական չափը կազմում էր 30,537.6 դրամ:

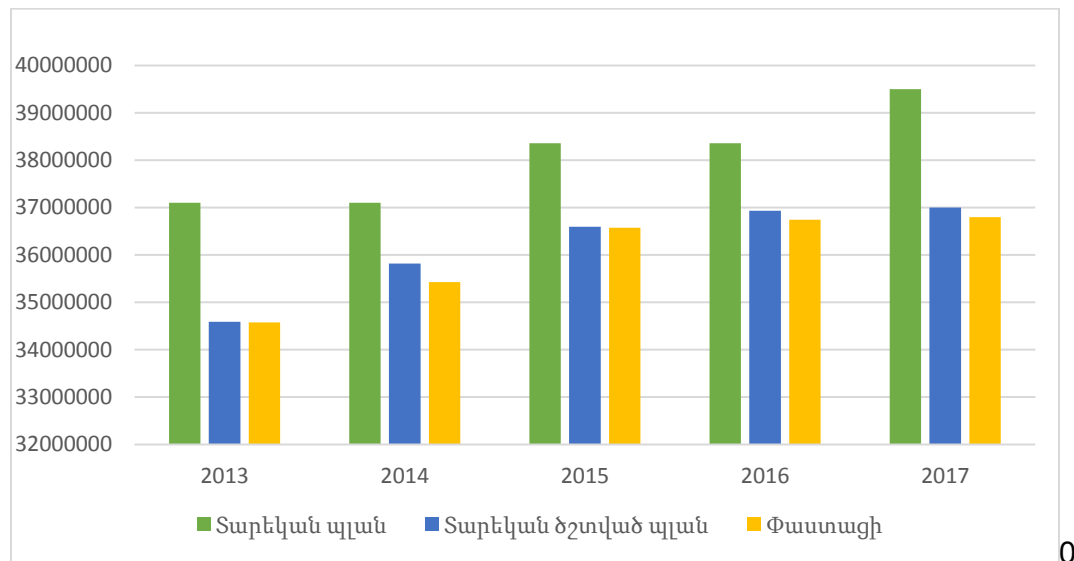
Հաշվետու տարում 36.7 մլրդ դրամ տրամադրվել էր ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների ֆինանսավորմանը, որը կազմել է նախատեսվածի 99.5%-ը: Ծրագրի շրջանակներում 2016 թվականին փաստացի նպաստ էին ստացել ամսական միջինը

104,475 ընտանիք՝ նախատեսված 104,685 ընտանիքների փոխարեն: Նախորդ տարվա համեմատ այս ծախսերն աճել էին 0.5%-ով՝ պայմանավորված փաստացի վճարված ընտանիքների թվի աճով:

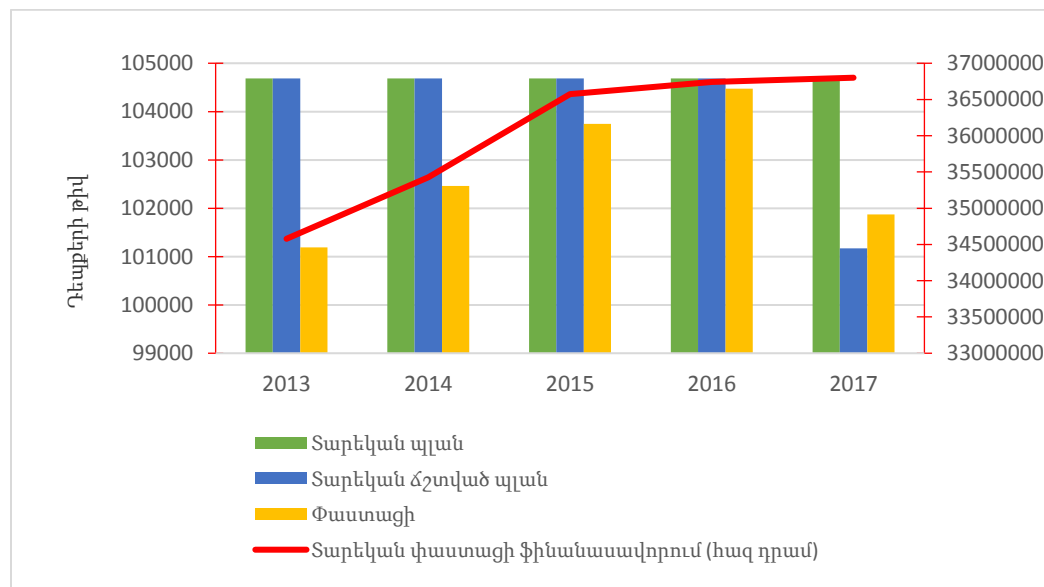
2017 թվականին «Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ» ծրագրի ծախսը կազմում էր 39,498.3 մլն դրամ (2016 թվականին՝ շուրջ 38,362.0 մլն դրամ): Ծախսերը աճել էին 1,136.4 մլն դրամով, որը պայմանավորված էր 2016 թվականի օգոստոսի 1-ից բնակչությանը էլեկտրաէներգիայի սակագնի 4.35 դրամի չափով չփոխհատուցվող ծախսերով՝ կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ ստացող ընտանիքներին հատուցելու նպատակով, նպաստի բազային մասը 1.0 հազ. դրամով բարձրացնելու հետ (17,000 դրամի դիմաց): Արդյունքում, ընտանեկան նպաստի միջին ամսական չափը կազմեց 31,442.2 դրամ 2016 թվականի 30,537.6 դրամի դիմաց՝ պահպանելով նպաստառուների թիվը՝ 104,685 ընտանիք:

Հաշվետու տարում 36.8 մլրդ դրամ տրամադրվել էր ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների ֆինանսավորմանը, որը կազմել է նախատեսվածի 99.4%-ը: Ծրագրի շրջանակներում 2017 թվականին փաստացի նպաստ էին ստացել ամսական միջինը 101,870 ընտանիք՝ նախատեսված 101,169 ընտանիքի փոխարեն: Նախորդ տարվա համեմատ այս ծախսերն էական փոփոխության չէին ենթարկվել:

Գծանկար 3.2.2.1 Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների ծրագրի ֆինանսական ցուցանիշներ (հազար դրամ)

Գծանկար 3.2.2.2 Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների ծրագրի ոչ ֆինանսական ցուցանիշներ

ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Առողջապահության ոլորտ

Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ

Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայությունների ծրագրի 2013-2017 թթ-ի ոչ ֆինանսական ցուցանիշները համահունչ են ընթացել ծրագրի ֆինանսավորմանը, ծառայությունների միավորի արժեքը 5 տարվա ընթացքում տատանվել է 93,832.08 դրամից մինչև 111,278.2 դրամ: Սակայն սահմանված չեն կամ բացակայում են այնպիսի ոչ ֆինանսական ցուցանիշներ, ինչպիսիք են մեկ հիվանդի բուժման միջին տևողությունն ըստ տեսակների, ինչպես նաև մեկ հիվանդի մեկ օրվա միջին ծախսն ըստ տեսակների:

Սրտի վիրահատության ծառայություններ

Սրտի անհետաձգելի վիրահատության ծառայությունների ծրագիրը իրականացվել է 2015-2017 թթ.-ին: 2015 թվականին արվել էր 1411 վիրահատություն, որի մեկ դեպքի ինքնարժեքը կազմել էր մոտավորապես 674,057 դրամ նախատեսված 1,190,363-ի դիմաց, և արդյունքում ավելի շատ դեպք էր վիրահատվել նույն գումարով: 2016 թվականին նախատեսվել էր 3505 վիրահատություն (դեպք), մեկ դեպքի համար միջինում ծախսելով 1,032,943 դրամ, սակայն փաստացի վիրահատությունը կազմել էր 5748 դեպք՝ մեկ դեպքի համար 629,075.4 դրամ ծախսով: Բյուջեով նախատեսվածի համեմատ ավելի մեծ թվով հիվանդների սպասարկումն ապահովվել է բուժօգնության փաստացի միջին գնի նվազման հաշվին: 2017 թվականին նախատեսվել էր վիրահատել 6827 դեպք 513,955.7 դրամով, փաստացի կատարվել է 7167 դեպք յուրաքանչյուր դեպքի համար ծախսելով 485,361 դրամ: 2017 թվականին մեկ դեպքի վրա ծախսված գումարը զգալիորեն պակաս էր նախորդ երկու տարիներից: Պետք է հստակ սահմանվի մեկ սրտի վիրահատության արժեքը յուրաքանչյուր տարվա սկզբում բյուջեում ֆինանսական և ոչ ֆինանսական ցուցանիշները ավելի ճիշտ պլանավորելու նպատակով: Սակայն պետք է նշել, որ այս ծրագիրն այլևս առանձին չի երևում 2018 թ.-ի բյուջեում, և չկան բանական ցուցանիշներ սրտի վիրահատության ծառայությունների վերաբերյալ:

Անատոլոգ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայություններ

ՀՀ կառավարության 2010 թվականի ապրիլի 15-ի «Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ապահովմանն ուղղված՝ Հայաստանի Հանրապետության

առողջապահության նախարարության գործունեության ծրագիրը և միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» N 451-Ն որոշման 4-րդ գլխի, 9-րդ կետով սահմանված է ամրապնդել անպտուղ զույգերի ախտորոշման և բուժման ինստիտուցիոնալ կարողությունը, բարելավել առաջնային և երկրորդային անպտղության մասին տվյալների հավաքագրման ազգային համակարգը:

2015 թ.-ի մայիսի 27-ին ընդունվել է «Անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության և սպասարկման կարգն ու շահառուներին ներկայացվող պահանջները սահմանելու մասին» N568-Ն կառավարության որոշումը, որով սահմանվում են շահառուներին ներկայացվող պահանջները և բժշկական օգնության և սպասարկման ծավալները:

2015 թվականին առաջին անգամ պետական բյուջեից գումար է տրամադրվել «Անպտուղ զույգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրին: Համաձայն տվյալ տարվա պետական բյուջեի, պետք է տրամադրվեր 78.6 մլն դրամ, որի դիմաց նախատեսվել էր 696 դեպքի բուժում: Համաձայն հաստատված բյուջեի, մեկ դեպքի բուժման դիմաց միջինում պետք է ծախսվեր 112,984.2 դրամ: 2015 թվականի բյուջեի հաշվետվությունում նշվել է, որ փաստացի ծախսվել է 56.1 մլն դրամ 78,6 մլն դրամի փոխարեն, ինչը պայմանավորված է եղել դեպքերի քանակով: Բուժօգնություն է ստացել 180 հիվանդ՝ նախատեսված 696-ի փոխարեն, ընդ որում, 50 մլն դրամը հատկացվել է մի շարք ընկերությունների՝ որպես կանխավճար՝ 2016 թվականի ընթացքում սահմանամերձ գյուղական համայնքների անպտղություն ունեցող 35 ամուսնական զույգերի վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնություն և սպասարկում տրամադրելու համար: Արդյունքում ստացվում է, որ 2015 թվականին փաստացի ծախսվել է 6.1 մլն դրամ, որի դիմաց բուժօգնություն է ստացել 180 հիվանդ: Փաստացի մեկ հիվանդի բուժման համար ծախսը կազմել է 33,888.89 դրամ, որը պակաս է պլանային ֆինանսական ցուցանիշից 79,095.31 դրամով: Այսինքն, մեկ դեպքի առումով դա պակաս է պլանավորվածից 2,3 անգամ, ինչը համարվում է պլանավորված ցուցանիշից խիստ շեղում:

2016 թվականի բյուջեով նույնպես պլանավորվել է 78,6 մլն դրամ 696 դեպքի համար, սակայն տարվա ընթացքում ֆինանսական ցուցանիշները ճշգրտվել են՝ կազմելով 44,637 մլն դրամ՝ անփոփոխ թողնելով դեպքերի թիվը: 2016 թվականին տվյալ ծրագրով, համաձայն բյուջեի հաշվետվության, փաստացի ծախսվել է 35.8 մլն դրամ, իրականացվել է բեղմնավորումից առաջ կատարվող 3493 ախտորոշիչ հետազոտություն, սակայն ծրագրով պլանավորված էր 696 դեպքի բուժում:

Նույն 2016 թվականի բյուջեի հաշվետվությունում նշված էր նաև, որ 50 մլն դրամ 2015թ.-ից ստացված կանխավճարի մի մասի շնորհիվ շուրջ 90 անպտուղ զույգ հետազոտվել և բուժվել է պետական պատվերի շրջանակներում, կազմակերպվել է 35 անպտուղ ամուսնական զույգի արտամարմնային բեղմնավորման հետազոտություն և բուժօգնություն:

Անհասկանալի է, թե ինչով են տարբերվում այդ հետազոտությունները և որ մասն է ծախսվել 50 մլն դրամից, որը որպես կանխավճար փոխանցվել էր 2015 թվականին:

2017 թվականին ծառայությունների ձեռքբերման նպատակով ծախսվել է 15.3 մլն դրամ, ինչը համապատասխանում է ճշգրտված պլանին: Դեպքերի թիվը նույնպես ճշգրտվել է՝ կազմելով 46: Մեկ դեպքի (միավորի) արժեքը պետք է կազմեր 332,608.7 դրամ: Համաձայն ոչ ֆինանսական

ցուցանիշների բյուջեի հաշվետվությունների, փաստացի սպասարկվել է 937 դեպք, մեկ միավորի արժեքը կազմել է 16,328.7 դրամ, ինչն անհամեմատ պակաս է պլանային ցուցանիշից:

Ծրագիրը որոշվել է դադարեցնել՝ 2017 թվականի արդյունքներով ի հայտ եկած շահառուների հավաքագրման և ծառայությունների արդյունավետության գնահատման խնդիրներից ելնելով, որից բխել է ծրագրի սկզբունքների վերանայման անհրաժեշտությունը: Որպես փաստարկ ընդունվել է, որ «Անպտուղ զուգերի համար վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագիրը վերջին 2 տարիներին թերակատարվել է, իսկ 2017 թ.-ի 9 ամսվա փաստացի կատարողականի հիման վրա թերակատարվել է մոտ 32,3 մլն դրամով, որի արդյունքում հնարավոր չի լինում գնահատել ծրագրի արդյունավետությունը, թե նախատեսվում է տարվա կտրվածքով ծրագրի թերակատարում 63,200.0 հազար ՀՀ դրամով, որի չափով էլ առաջարկվել է նվազեցնել՝ ծրագրի ընդհանուր միջոցները տեղափոխելով «Էլեկտրոնային առողջապահության համակարգ»:

Անհասկանալի են արդյունավետության գնահատման ցուցանիշները, քանի որ ծրագրով ի սկզբանե նախատեսված է եղել 696 դեպքերի բուժում այլ ոչ թե արտամարմնային բեղմնավորում:

Ակամա ստացվում է, որ «Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրից մոտ 63 մլն անցել է «Էլեկտրոնային առողջապահության համակարգ» ծրագրին, որը կարող էր ծառայել անապահով շահառուների բժշկական օգնություն տրամադրելուն: Փոխարենը, այդ գումարներն անուղղակի փոխանցվել են մեկ այլ ծրագրի, որը տրված է հավատարմագրային կառավարման մի մասնավոր կազմակերպությանը:

Սոցիալական ապահովության ոլորտ

Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում

Ինչպես երևում է մոնիտորինգի արդյունքներից, ձայնաստեղծ սարքերի և աչքի պրոթեզների տրամադրումը համապատասխանել է պլանային ցուցանիշներին: Ծեղումներ են նկատվում պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների, ինչպես նաև վերականգնողական պարագաների պլանային և փաստացի ցուցանիշների մեջ: 2017 թվականի նվազումը բացատրվում է գնումների ընթացակարգերի մի մասը դատարանի վճռով կասեցնելու և փաստացի դիմած հաշմանդամների թվաքանակը նախատեսվածից պակաս լինելու հանգամանքներով: Կարծում ենք, որ 2017 թվականին հաշմանդամների թվաքանակի պակաս չի դիտարկվել, հարցը վերաբերում է միայն գնումներ չիրականացնելուն:

Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ

Ինչպես երևում է մոնիտորինգի արդյունքներից, տվյալ ծրագրում որպես հաշվարկման պլանային ցուցանիշ է վերցված շահառուների քանակը, որը 2013-2017 թթ.-ին մնացել է անփոփոխ և կազմել է 104,685 նպաստառու: Ընտանեկան նպաստի միջին ամսական չափը 2013-2014 թվականներին կազմել է 29,537.8 դրամ, 2015-2016 թվականներին՝ 30537.6 դրամ,

Իսկ 2017 թ.-ին սահմանվել է 31,442.2 դրամ: Ֆինանսավորման տարեկան պլանը հաշվարկվել է ընտանեկան նպաստի միջին ամսական չափի և նպաստառուների թվի արտադրյալով: Սակայն տարեկան ճշգրտված պլանում, ինչպես նաև փաստացի ֆինանսավորման ցուցանիշներում մոնիտորինգի բոլոր տարիների համար նույն սկզբունքը չի գործել: Դիտարկվող բոլոր տարիների համար շահառուների փաստացի քանակի համար ընտանեկան նպաստի միջին ամսական չափը ավելի ցածր է եղել պլանավորվածից: Համադրելով ֆինանսական և ոչ ֆինանսական ցուցանիշները՝ կարելի է եզրակացնել, որ շահառուների միջև նպաստը բաշխվել է ոչ հավասարաչափ կամ սահմանված ընտանեկան նպաստի միջին ամսական չափից քիչ: